

MIKOŁAJ REJ

**Krótką rozprawa
między trzemi
osobami, Panem,
Wójtem a Plebanem**

MIKOŁAJ REJ Z NAGŁOWIC

Krótką rozprawa między trzema osobami¹, Panem, Wójtem a Plebanem,

KTÓRZY I SWE, I INNYCH LUDZI PRZYGODY WYCZYTAJĄ², A TAKIEŻ I ZBYTKI, I POŻYTKI DZISIEJSZEGO ŚWIATA³.

AMBROŻY KORCZBOK ROŻEK KU DOBRYM TOWARZYSZOM

Towarzyszu, posłysz⁴, nie maszli⁵ co czynić,
Postój mało⁶, nie wadzić to⁷ przeczcć⁸;
Acz są rzeczy niepoważne prawie⁹,
Podziwuj się¹⁰ też prostej ludzkiej sprawie.
Rozmawia tu z sobą trojaki stan:
Pan, wójt prosty, trzeci z nim pleban,
Wyczytając¹¹ przypadłe¹² przygody¹³,
Skąd przychodzą ludziom zysk i szkody.
Bo snadź¹⁴ człowiek z przyrodzenia¹⁵ każdy
Nawięcej¹⁶ się o to stara zawždy¹⁷,
Aby wiedział, co się w ludziach¹⁸ dzieje:
Więc jedno chwali, z drugiego się śmieje.

¹*między trzema osobami* (daw.) — dziś popr. składnia: między trzema osobami. [przypis edytorski]

²*wyczytać* (daw.) — wylizzać. [przypis edytorski]

³*Krótką rozprawa między trzema osobami* — Jedyne ocalałe egzemplarze pełnego wydania utworu Mikołaja Reja (wydany w Krakowie przez Macieja Szarffenberka w 1543 r., stanowiący własność biblioteki hr. Potockich w Krakowie, mieszczonej się niegdyś w domu „pod Baranami”, sygnatura biblioteczna A. 1014) jest uszkodzony. Uszkodzenie to opisano następująco: „Egzemplarz (...) ma uszkodzone ostatnie trzy kartki tj. K2 K3 K4 w ten sposób, że urwane są brzegi z tekstem na szerokość mniej więcej dwu palców. Dopelnienie ostatnich wyrazów wierszy często nietrudne ze względu na rymy i do połowy tylko uszkodzone wyrazy; trudniej atoli dopelnić pierwsze wyrazy kart K3 i K2 verso, co tylko na podstawie odpisu A. Grabowskiego poniekąd skutecznie się dało. Pod ostatnim wierszem zakończenia, pod napisem «ku temu, co czedł» na karcie K4 r. wydrukowano: «Koniec»; w tym samym wierszu atramentem dopisano jakiś wyraz, z którego tylko A duże pozostało”. Uzupełnienia tekstu wprowadzone przez poprzednich badaczy, Ambrożego Grabowskiego i Romana Zawilińskiego pozostawiono i są one ujęte w nawiasy kwadratowe. Nie rozdzielano uzupełnień pewniejszych (w źródle w nawiasie kwadratowym) od domyślnych połączeń między wyrazami i częściami zdań, które jako mniej pewne pozostawiono w źródle w nawiasach okrągłych. [przypis edytorski]

⁴*posłysz* (daw.) — posłuchaj. [przypis edytorski]

⁵*nie maszli* (daw.) — konstrukcja z partykułą -li; jeśli nie masz. [przypis edytorski]

⁶*postój mało* (daw.) — poczekaj trochę. [przypis edytorski]

⁷*nie wadzić to* (daw.) — konstrukcja z partykułą „ci” skróconą do „-c” : nie wadzi ci to; nie szkodzi ci to. [przypis edytorski]

⁸*przeczcć* (daw.) — przeczytać. [przypis edytorski]

⁹*prawie* (daw.) — całkiem. [przypis edytorski]

¹⁰*podziwuj się* (daw.) — tu: przypatrz się. [przypis edytorski]

¹¹*wyczytając* (daw.) — wylizując. [przypis edytorski]

¹²*przypadły* (daw.) — zdarzający się często; *przypadłe przygody*: pospolite zdarzenia. [przypis edytorski]

¹³*przygoda* (daw.) — tu: zdarzenie, przypadek. [przypis edytorski]

¹⁴*snadź a. snać* (daw.) — przecież. [przypis edytorski]

¹⁵*z przyrodzenia* (daw.) — z natury; zgodnie z wrodzonymi cechami. [przypis edytorski]

¹⁶*nawięcej* (daw.) — najwięcej. [przypis edytorski]

¹⁷*zawždy* (daw.) — zawsze. [przypis edytorski]

¹⁸*ludziach* (daw.) — dziś forma Msc.lm: ludziach. [przypis edytorski]

Bo gdzie mądry przydzie¹⁹ w proste rzeczy²⁰,
 Co lepszego snadnie²¹ ma na pieczy²².
 A snadź na tym więcej mistrza poznać,
 Który umie z miedzi złoto kować²³,
 Takież z prostych rzeczy wždy²⁴ co obrać,
 Co by się wždy przygodziło schować.
 A tak i to snadź przeczyść²⁵ nie wadzi,
 Jako głupi niemądremu radzi;
 Bo snadź każdy może temu sprostać,
 Co złe, ganić, a przy dobrym zostać.
 Ja, com słyszał, tom krótko napisał,
 Ale ty cztąc²⁶ nie mów: bodaj wisiał!
 Bo więc mówią: iście²⁷ temu kotki
 Darły we łbie²⁸, kto pisał ty²⁹ plotki.
 Lecz iż się ja snadź snadnie wyprawię³⁰,
 Zwłaszcza gdy tu powiedacze³¹ stawię³²;
 Jam napisał, kto chce, niechaj wierzy.
 Co ma próżny³³ czynić? Wodę mierzy³⁴.

PAN³⁵

mówi:

Miły wójcie, cóż się dzieje,
 Aboć się ten ksiądz z nas śmieje³⁶!
 Mało śpiewa, wszystko³⁷ dzwoni,
 Msza nie była jako³⁸ łoni³⁹.
 Na naszym dobrym nieszpór⁴⁰
 Już więc tam swą każdy porze⁴¹:
 Jeden wrzeszczy, drugi śpiewa⁴²,
 A też jednak rzadko bywa.
 Jutrzniej⁴³, tej nigdy nie słyhać,

¹⁹przydzie (daw.) — dziś: przyjdzie; dotrze do. [przypis edytorski]

²⁰przydzie w proste rzeczy (daw.) — zetknie się z prostymi rzeczami. [przypis edytorski]

²¹snadnie (daw.) — łatwo; oczywiście. [przypis edytorski]

²²mieć na pieczy (daw.) — uważać na coś; starać się o coś; dbać o coś. [przypis edytorski]

²³kować (daw.) — kuć. [przypis edytorski]

²⁴wždy (daw.) — jednak, przecież; wreszcie, w końcu. [przypis edytorski]

²⁵przeczyść (daw.) — przeczytać; od czyść: czytać. [przypis edytorski]

²⁶cztać (daw.) — czytając; od: czyść: czytać. [przypis edytorski]

²⁷ście — rzeczywiście, naprawdę. [przypis edytorski]

²⁸temu kotki darły we łbie (daw. przysł.) — jest pomylony; niespełna rozumu. [przypis edytorski]

²⁹ty (daw.) — dziś: te. [przypis edytorski]

³⁰się ja snadź snadnie wyprawię (daw.) — przecież łatwo się usprawiedliwię. [przypis edytorski]

³¹powiedacz (daw.) — mówiący; osoba przemawiająca; rozmówca. [przypis edytorski]

³²stawić — tu: postawić, przedstawić. [przypis edytorski]

³³próżny (daw.) — tu: próżniak. [przypis edytorski]

³⁴wodę mierzyć (daw. przysł.) — przelewać z pustego w próżne; określenie daremnej, bezsensownej pracy.

[przypis edytorski]

³⁵Pan — tu: przedstawiciel szlachty, posiadaczy ziemskich. [przypis edytorski]

³⁶Aboć się (...) śmieje (daw.) — konstrukcja z partykułą -ci (skrótowa do: -ć); czy się śmieje. [przypis edytorski]

³⁷wszystko (daw.) — ciągle, tylko. [przypis edytorski]

³⁸nie była jako (daw.) — nie było jej od. [przypis edytorski]

³⁹łoni (daw.) — zeszłego roku. [przypis edytorski]

⁴⁰nieszpór — dziś: nieszpory; nabożeństwo wieczorne w kościele katolickim. [przypis edytorski]

⁴¹swą każdy porze (przysł.) — każdy robi swoje; każdy robi, co chce; każdy się stara o swoje. [przypis edytorski]

⁴²śpiewa — daw. z tzw. e pochylonym: śpiewa, odpowiadającym dźwiękowi zbliżonemu do i; stąd rym z „bywa”. [przypis edytorski]

⁴³jutrzniej — daw. forma D.lp, dziś: jutrzni; jutrznia: nabożeństwo poranne w kościele katolickim; początkowo odprawiana o wschodzie słońca. [przypis edytorski]

Podobno⁴⁴ musi zasypiać⁴⁵;
Odśpiewa ją czasem sowa,
Bo więc księdzu cięży głowa.
A wždy⁴⁶ przedsię⁴⁷ jednak łają⁴⁸,
Chocia⁴⁹ mało nauczają.
Ano wie Bóg, za tą sprawą⁵⁰
Obrócimli się⁵¹ na prawą...
Bychmy⁵² jedno⁵³ na lewicy⁵⁴
I z księdzem nie byli wszytcy⁵⁵.

WÓJT

Wiara prostych

Miły panie, my prostacy,
A cóż wiemy nieboracy?
To mamy za wszytko⁵⁶ zdrowie,
Co on⁵⁷ nam w kazanie powie:
Iż, gdy wydam dziesięcinę⁵⁸,
Bych⁵⁹ był nagorszy⁶⁰, nie zginę;
A damli⁶¹ dobrą kolendę⁶²,
Że z nogami w niebie będę.
Abo⁶³ gdy w obiad przybieży⁶⁴,
A kukla⁶⁵ na stole leży,
To ją wnet z stołu ogoli⁶⁶,
A mnie kęs posypie soli,
Jakoby mię nogieć⁶⁷ napadł:
Mniema, bych⁶⁸ już chleba nie jadł.
Potym⁶⁹ mię pokropi wodą,
To już z Bogiem idę zgodą.
Alić przedsię⁷⁰ jako gorze⁷¹
Ciągni się⁷² wójcie, nieboże.

⁴⁴podobno (daw.) — pewnie, zapewne. [przypis edytorski]

⁴⁵zasypiać (daw.) — nie wstawać na czas (czynność wielokrotna, zwyczajowa); por. dziś: zaspać. [przypis edytorski]

⁴⁶wždy (daw.) — przecież, jednak, w końcu. [przypis edytorski]

⁴⁷przedsię (daw.) — przecież, chociaż. [przypis edytorski]

⁴⁸łająć — strofować, ganić. [przypis edytorski]

⁴⁹chocia (daw.) — dziś: chociaż. [przypis edytorski]

⁵⁰za tą sprawą (daw.) — przy takim stanie rzeczy. [przypis edytorski]

⁵¹obrócimli się (daw.) — konstrukcja z partykułą -li: czy się obrócimy. [przypis edytorski]

⁵²bychmy (daw.) — byśmy; obyśmy. [przypis edytorski]

⁵³jedno a. jeno (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

⁵⁴Obrócimli się na prawą (...) na lewicy — wg. Apokalipsy św. Jana na Sądzie Ostatecznym zbawieni mają się znaleźć po prawej, a potępieni po lewej stronie Boga. [przypis edytorski]

⁵⁵wszytcy (daw.) — wszyscy. [przypis edytorski]

⁵⁶wszytko (daw.) — dziś: wszystko. [przypis edytorski]

⁵⁷on — tu: ksiądz. [przypis edytorski]

⁵⁸dziesięcina — podatek religijny wynoszący jedną dziesiątą dochodów (zbiorów), pobierany przez duchowieństwo od chłopów (najczęściej w naturze). [przypis edytorski]

⁵⁹bych (daw.) — bym, obym, gdybym; choćbym. [przypis edytorski]

⁶⁰bych był nagorszy (daw.) — choćbym był najgorszy. [przypis edytorski]

⁶¹damli (daw.) — konstrukcja z partykułą -li: jeśli dam. [przypis edytorski]

⁶²kolenda (daw.) — dziś: koleda; tu: świadczenia w naturze pobierane przez duchowieństwo katolickie pod koniec roku. [przypis edytorski]

⁶³abo (daw.) — albo. [przypis edytorski]

⁶⁴w obiad przybieży (daw.) — przyjdzie podczas obiadu. [przypis edytorski]

⁶⁵kukla (daw.) — bułka; bochen chleba. [przypis edytorski]

⁶⁶ogolić z stołu (daw.) — zabrać ze stołu. [przypis edytorski]

⁶⁷nogieć — choroba koni i trzody, którą leczono solą; przen.: nicpoń. [przypis edytorski]

⁶⁸bych (daw.) — bym, abym. [przypis edytorski]

⁶⁹potym (daw.) — potem. [przypis edytorski]

⁷⁰przedsię (daw.) — przecież, chociaż. [przypis edytorski]

⁷¹gorze (daw.) — nieszczęście, bieda. [przypis edytorski]

⁷²ciągni się (daw.) — tryb rozkazujący: ciągnij się; od *ciągnąć się*: wysilać się na wydatki. [przypis edytorski]

Jednak niżli⁷³ cię rozmachnie⁷⁴,
Przedsię ta rzecz mieszkciem⁷⁵ pachnie⁷⁶.
Ja mniemam, gdy wszystko splecą,
Iż się z świętymi⁷⁷ pobracą⁷⁸.

PLEBAN

A wójtze się to jął⁷⁹ gdakać?
Czymżeby tę gębę zatkać?
Gdzieśto dzban⁸⁰ piwa dobrego,
Przegadałby mędrca tego
Iście trzeciemi⁸¹ nachyleniem;
Byłby tańszy⁸² z tym zbawieniem.
A jeszczeż ci w tym ksiądz wadzi,
Żeć owo na dobre radzi?
Bo nas sam Pan⁸³ uczył temu⁸⁴:
Chceszli sam brać, daj drugiemu.
A wielkie to upominki
U Boga, takie uczynki.
A tyś wszystkie świat rozwołał,
Ześ tej dziesięciny kęs dał.
Wszakeś tak słycał o Bodze⁸⁵,
Iż gdy był tu, na tej drodze,
Potwierdziwszy zakon⁸⁶ wszystkie
Tu wszem ludziom na pożytek,
Na to stan duchowny sprawił⁸⁷,
By ji⁸⁸ przezeń ludziom zjawił,
A my, duchowni stanowię,
Jesteśmy ku wam⁸⁹ posłowie.
Tę pracą⁹⁰ na was przełożył,
A mało was tym zubożył,
Iż z jego hojnego dobra
Słabo wasza ręka szczodra⁹¹,
A nas tym opatrzujecie⁹²,
Czym z niego obfitujecie⁹³.
Bo byś baczył⁹⁴, miły bracie,
Na jakimci⁹⁵ ksiądz warstacie⁹⁶:

⁷³niżli (daw.) — niż; tu: zanim. [przypis edytorski]

⁷⁴cię rozmachnie — pokropi cię wodą święconą. [przypis edytorski]

⁷⁵mieszek — sakiewka na pieniądze. [przypis edytorski]

⁷⁶mieszkiem pachnąć (daw.) — wymagać nakładu, kosztu. [przypis edytorski]

⁷⁷świętymi (daw.) — forma N.lm, dziś popr.: świętymi. [przypis edytorski]

⁷⁸pobracić się (daw.) — dziś: pobratać się. [przypis edytorski]

⁷⁹jąć (daw.) — zacząć; wziąć się za robienie czegoś. [przypis edytorski]

⁸⁰gdzieśto dzban (daw.) — gdyby tak mieć dzban. [przypis edytorski]

⁸¹trzeciemi (daw.) — forma N.lp, dziś popr.: trzecim. [przypis edytorski]

⁸²byłby tańszy (daw.) — nie drożyłby się; nie upierałby się. [przypis edytorski]

⁸³Pan — tu: Jezus Chrystus, Bóg. [przypis edytorski]

⁸⁴uczył temu (daw.) — dziś: uczył tego. [przypis edytorski]

⁸⁵o Bodze (daw.) — dziś forma Msc.lp: o bogu. [przypis edytorski]

⁸⁶zakon (daw.) — tu: prawo. [przypis edytorski]

⁸⁷sprawić — tu: czynić, ustanowić. [przypis edytorski]

⁸⁸ji (daw.) — dziś forma B.lp: go. [przypis edytorski]

⁸⁹ku wam (daw.) — do was. [przypis edytorski]

⁹⁰tę pracą (daw.) — forma B.lp r.ż., dziś popr.: tę pracę. [przypis edytorski]

⁹¹słabo (...) szczodra (daw.) — mało szczodra. [przypis edytorski]

⁹²opatrzujecie (daw.) — oparujecie; obdarowujecie. [przypis edytorski]

⁹³czym z niego obfitujecie (daw.) — w co obfitujecie dzięki niemu. [przypis edytorski]

⁹⁴baczyć — uważać, zważać na coś. [przypis edytorski]

⁹⁵jakiem (daw.) — forma N.,Msc.lp zaimka pytajnego r.n.; dziś popr.: jakim. [przypis edytorski]

⁹⁶warstat (daw.) — dziś: warsztat. [przypis edytorski]

Musi wszystkiego zaniechać⁹⁷,
Kto się chce wami opiekac⁹⁸,
A opuścić dobre mienie,
Łatając wasze zbawienie.
Wszak wiesz, że rzemieślnik każdy
Potrzebuje płacej⁹⁹ zawždy¹⁰⁰.
A to jest święta utrata,
Bo za nią hojna zapłata.
A tak lżej mów, boś mię ruszył¹⁰¹;
Latasz, a snas¹⁰² nie zasuszył.
Waruj na rynku zabłądzić¹⁰³,
Bo snadź nie dziś twój dzień rządzić.

PAN

Miły księżu, dobrzeby¹⁰⁴ tak,
Lecz podobno czciesz¹⁰⁵ czasem wspak¹⁰⁶;
Hardzie¹⁰⁷ tu strząszasz porożym¹⁰⁸,
A zowiesz się posłem bożym.
Prawda, żeś jego pastyrem
A w wielu sprawach kanclerzem,
Lecz czasem na wełnę godzisz¹⁰⁹,
Kiedy za tym stadem chodzisz.
Owa choć trzoda niespełna,
Gdy się wam dostanie wełna,
Wierę¹¹⁰ z ostatka ty¹¹¹ owce
Niechaj skubie, jako kto chce.
Bo dziś prawie¹¹² prości ludzie
Gonią skowronka na grudzie¹¹³,
A tak się prawie zbłąźnili
Wiara jaka ma być
Wszystkę¹¹⁴ wiarę w to włożyli,
Iż go żadna rzecz nie zbawi,
Jestli¹¹⁵ go ksiądz nie wyprawi¹¹⁶.
Ano by snadź tak miało być,
Jednego wiarą nagrodzić,
Bo acz żadny¹¹⁷ w to nie łuczy¹¹⁸,

⁹⁷*wszystkiego zaniechać* (daw.) — wszystko porzucić. [przypis edytorski]

⁹⁸*opiekać się* (daw.) — dziś: opiekować się. [przypis edytorski]

⁹⁹*płacej* (daw.) — dziś forma D.lp: płacy. [przypis edytorski]

¹⁰⁰*zawždy* (daw.) — zawsze. [przypis edytorski]

¹⁰¹*ruszyć* (daw.) — tu: dotknąć kogoś, urazić. [przypis edytorski]

¹⁰²*snas* a. *snadź* a. *snać* a. *sna* (daw.) — podobno, może. [przypis edytorski]

¹⁰³*waruj (...) zabłądzić* (daw.) — pilnuj, żebyś nie zabłądził. [przypis edytorski]

¹⁰⁴*dobrzeby* (daw.) — dziś pisownia: dobrze by; znaczenie: dobrze by to było. [przypis edytorski]

¹⁰⁵*czciesz* (daw.) — czytasz; od *czyść*: czytać. [przypis edytorski]

¹⁰⁶*wspak* (daw.) — na odwrót; *czciesz wspak*: mówisz fałszywie. [przypis edytorski]

¹⁰⁷*hardzie* (daw.) — hardo, dumnie, pysznie. [przypis edytorski]

¹⁰⁸*hardzie tu strząszasz porożym* (daw.) — hardo potrząszasz porożem (jak jeleni pokazujący swoją siłę i gotowość do walki); przysł. stawiać się hardo, być hardym. [przypis edytorski]

¹⁰⁹*godzić na coś* (daw.) — nastawać na coś; *godzić na wełnę* tu: o duchowym pasterzu wiernych-owieczek, który usiłuje swoje „owce” obedrzeć dla zysku. [przypis edytorski]

¹¹⁰*wierę* (daw.) — zaprawdę; więc tak. [przypis edytorski]

¹¹¹*ty* (daw.) — dziś zaimek 1m r.n.: te. [przypis edytorski]

¹¹²*prawie* (daw.) — całkiem, zgoła, prawdziwie. [przypis edytorski]

¹¹³*gonić skowronka na grudzie* (przysł.) — uganiać się za rzeczą nieosiągalną; oddawać się bezcelowym działaniom. [przypis edytorski]

¹¹⁴*wszystkę* (daw.) — dziś forma B.lp r.ż.: wszystką. [przypis edytorski]

¹¹⁵*jestli* (daw.) — jeśli. [przypis edytorski]

¹¹⁶*wyprawić* (daw.) — wyprowadzić; wywieść. [przypis edytorski]

¹¹⁷*żadny* (daw.) — dziś: żaden. [przypis edytorski]

¹¹⁸*łuczyć* (daw.) — trafiać do celu. [przypis edytorski]

Jako święte Pismo uczy¹¹⁹,
 A każdy człowiek z krewkości¹²⁰
 Więcej się ciągnie ku złości.
 Lecz się wždy tym ciesz, nieboże:
 Prawa¹²¹ wiara wiele może;
 Tą masz wszystko nagrodzić¹²²,
 Choćby miało potym¹²³ szkodzić,
 Drugiego dobremi uczynki,
 A nie wszystko¹²⁴ upominki¹²⁵.
 Małoć Pan Bóg dba o datki;
 Azać¹²⁶ mu zbierać¹²⁷ na dziatki
 Abo¹²⁸ się troskać o długi,
 Abo odprawować sługi?
 Nie trzeba mu się nic starać,
 Nigdy tam przednowia nie znać;
 A snadź, co ma, wszystko nam dał,
 Sam na równej rzeczy przestał,
 Jedno¹²⁹ chce, bychmy¹³⁰ się bali,
 A iż każdy niech go chwali,
 A prawym sercem miłuje,
 A bliźniego tak szanuje,
 Iż to, w czym by się kochał,
 By też rad u niego widział.
 Ale dziś wasze nauki...
 Rozliczne w nich najdzie sztuki,
 Nie rzecze nic żadny próżno¹³¹,
 Chocia z sobą siedzą różno¹³².
 Aboć wezmą, abo co daj¹³³,
 Tak kazał święty Mikołaj¹³⁴:
 Bo jestli¹³⁵ mu barana dasz,
 Pewny pokój od wilka masz.
 Dobry też Lenart¹³⁶ dla koni,
 Dla wieprzów święty Antoni:
 Więc świętego Marka chwali,
 Więc Piotra, co kopy pali¹³⁷,
 Więc Michał, co liczy dusze¹³⁸ —

Wiara, Czyn, Dar, Bóg

Święty, Religia, Zabobony,
Dar

¹¹⁹żadny w to nie uczy jako święte Pismo uczy (daw.) — nikt nie żyje dokładnie według wskazań Pisma świętego. [przypis edytorski]

¹²⁰krewkości (daw.) — gniew, porywczosć. [przypis edytorski]

¹²¹prawy (daw.) — prawdziwy. [przypis edytorski]

¹²²masz wszystkie nagrodzić (daw.) — możesz wszystko wynagrodzić. [przypis edytorski]

¹²³potym (daw.) — potem, poza tym. [przypis edytorski]

¹²⁴wszystko (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

¹²⁵uczynki, upominki — daw. forma N.lm; dziś: uczynkami, upominkami. [przypis edytorski]

¹²⁶azać (daw.) — azaliż, czyż. [przypis edytorski]

¹²⁷Azać mu zbierać (daw.) — czyż on musi zbierać. [przypis edytorski]

¹²⁸abo (daw.) — albo. [przypis edytorski]

¹²⁹jedno (daw.) — tylko, jedynie. [przypis edytorski]

¹³⁰bychmy (daw.) — byśmy, abyśmy. [przypis edytorski]

¹³¹nie rzecze nic żadny próżno (daw.) — żaden nic nie powie za darmo. [przypis edytorski]

¹³²chocia z sobą siedzą różno (daw.) — chociaż dzielą ich różnice (w hierarchii władzy kościelnej). [przypis edytorski]

¹³³aboć wezmą, abo co daj (daw.) — albo od ciebie wezmą, albo sam masz dać. [przypis edytorski]

¹³⁴święty Mikołaj — patron chroniący od wilków. [przypis edytorski]

¹³⁵jestli (daw.) — jeśli. [przypis edytorski]

¹³⁶Lenart — uproszczone od: Leonard. [przypis edytorski]

¹³⁷Piotra, co kopy pali — aluzja do święta obchodzonego 1 sierpnia (w porze roku, kiedy zdarzały się często gwałtowne burze), ku czci św. Piotra w okopach (tzw. Piotra Palikopa), patrona chroniącego od piorunów. [przypis edytorski]

¹³⁸Michał, co liczy dusze — św. Michał Archanioł jako przewodnik dusz; jego święto obchodzone 29 września, przyjmując od wiernych dary za odprawienie mszy za dusze zmarłych. [przypis edytorski]

Alić Masia¹³⁹ z gęsią kłusze¹⁴⁰;
 Bo już sobie tak spopadły¹⁴¹,
 Iżby dusze gęsi jadły,
 A ona z tego gorąca
 Nie jadłaby i zająca.
 Na szyi wisi kobiałka¹⁴²,
 W niej gomółka¹⁴³ a powałka¹⁴⁴.
 Mniema, że wszystko sprawiła,
 Że tam z tą kobiałką była,
 Że już siedm dusz wybawiła,
 Sama się ósma upiła.
 Bo się już więc tam łomi chróst¹⁴⁵,
Odpusty
 Kiedy się zejda na odpust:
 Ksiądz w kościele woła, wrzeszczy,
 Na cmyntarzu¹⁴⁶ beczka trzeszczy,
 Jeden potrzasa kobiałką,
 Drugi bębniem a piszczalką,
 Trzeci, wyciągając szyję,
 Woła, do kantora¹⁴⁷ pije¹⁴⁸;
 Kury wrzeszczą, świnię kwiczą,
 Na ołtarzu jajca¹⁴⁹ liczą:
 Wieręśmy¹⁵⁰ odpust zyskali¹⁵¹,
 Iżechmy się napiskali¹⁵².
 Jednak też tak Dawid czynił,
 Zawždy z arfą Boga chwalił.
 Także idą precz¹⁵³ z tą wiarą,
 Iż wygrali tą ofiarą,
 Razem też odpłatę znają,
 Pełną szyję nalewają,
 A rzadki z onej odpłaty
 Aby doczekał komplaty¹⁵⁴,
 Bo więc drugi na nieszporze
 Dawno ziemię szyją porze¹⁵⁵.
 Włoką go za łeb do chróstu¹⁵⁶,
 Nie mógł przechować odpustu,
 A jednak się był nie dopiekl,

Obrzędy, Pijaństwo

¹³⁹Masia — zdrobn. od: Małgorzata; tu: jako synonim wiejskiej kobiety. [przypis edytorski]

¹⁴⁰kłusze (daw.) — kłusuje, biegnie. [przypis edytorski]

¹⁴¹sobie (...) spopadły (daw.) — ubzdurały sobie. [przypis edytorski]

¹⁴²kobiałka — koszyczek. [przypis edytorski]

¹⁴³gomółka — uformowany w owalny kształt zazwyczaj twaróg a. masło. [przypis edytorski]

¹⁴⁴powałka (daw.) — bułka; mały bochenek chleba. [przypis edytorski]

¹⁴⁵się już więc tam łomi chróst — już się łamie chrust; odpusty odbywały się na przykościelnym cmentarzu ogrodzonym płotem z chrustu; *chróst* daw. ortografia, dziś: chrust. [przypis edytorski]

¹⁴⁶cmyntarz (daw.) — dziś: cmentarz. [przypis edytorski]

¹⁴⁷kantor — śpiewak kościelny; sługa kościelny; klecha. [przypis edytorski]

¹⁴⁸Kiedy się zejda na odpust (...) do kantora pije — podczas odpustu odbywał się jednocześnie targ, któremu towarzyszyły występy wędrownych kapel oraz oczywiście picie alkoholu; *pić do kogoś*, tu: wznosić toast za czyjeś zdrowie. [przypis edytorski]

¹⁴⁹jajca (daw.) — dziś: jajka. [przypis edytorski]

¹⁵⁰wierę (daw.) — rzeczywiście, tak więc; zaprawdę. [przypis edytorski]

¹⁵¹wieręśmy odpust zyskali (daw.) — tak więc uzyskaliśmy odpust. [przypis edytorski]

¹⁵²ieżechmy się napiskali (daw.) — żeśmy się naśpiewali; *napiskać się*: zmęczyć się piskaniem (śpiewaniem). [przypis edytorski]

¹⁵³idą precz (daw.) — odchodzą. [przypis edytorski]

¹⁵⁴komplata właśc. *kompleta* — wieczorna modlitwa (ostatnia z liturgii godzin) odmawiana tuż przed pójściem spać. [przypis edytorski]

¹⁵⁵porze (daw.) — ryje. [przypis edytorski]

¹⁵⁶chróst — daw. ortografia, dziś popr.: chrust. [przypis edytorski]

Ledwy¹⁵⁷ drugi przed nim uciekł
 A tak dzisiaj ludzie prości
 Ważą się rozlicznych złości¹⁵⁸,
 A mało o Boga dbają,
 Gdy się z plebanem zjedną,
 Bo się ten dobrze nie wściecze;
 Bóg nikomu nic nie rzecze.

WÓJT

Miły panie, Bógżeć zapłać¹⁵⁹!
 Snadźby¹⁶⁰ tobie lepiej gęś dać,
 Kiedybyś nam tak chciał kazać,
 Niż ten tłusty poleć mazać.
 Bo przedsię¹⁶¹ tak nie słychamy¹⁶²,
 Chocia w kościele bywamy,
 Jedno¹⁶³ kiedy przydzie¹⁶⁴ święto,
 Usłyszysz, iż cię zakłęto¹⁶⁵.
 Wójt, Bartek, Maciek z Grzegorzem
 Nie uleży przed tym gorzem¹⁶⁶;
 Świętopietrze¹⁶⁷ u jednego,
 A kolenda¹⁶⁸ u drugiego,
 Trzeci też pokupił winę¹⁶⁹:
 Nierychło¹⁷⁰ zwiózł dziesięcinę¹⁷¹.
 Tu więc będzie fukał srodze,
 Rzadko usłyszysz o Bodze¹⁷²,
 A tym zamknie wszystkie¹⁷³ wiare:
 „Idźcież, dziatki, na ofiarę,
 A czekajcie mię¹⁷⁴ z obiadem,
 Boć nam barzo¹⁷⁵ grożą gradem;
 A niechaj rychlej dowiera¹⁷⁶,
 Wieręć¹⁷⁷ po stronach przymiera.
 Trzebać teraz będzie księdza,
 Zać jedna nastanie nędza,
 Bo óń przedsię mało dbacie,
 Jako bydło tak mieszkacie.

Ksiądz, Chłop, Korzyść,
 Bóg

¹⁵⁷ *ledwy* (daw.) — ledwo. [przypis edytorski]

¹⁵⁸ *ważą się rozlicznych złości* (daw.) — ważyć się (czynić) rozliczne złości. [przypis edytorski]

¹⁵⁹ *Bógżeć zapłać* (daw.) — niech ci Bóg zapłaci. [przypis edytorski]

¹⁶⁰ *snadź* (daw.) — wszak, przecież. [przypis edytorski]

¹⁶¹ *przedsię* (daw.) — przecież, chociaż. [przypis edytorski]

¹⁶² *słychamy* (daw.) — słyszymy. [przypis edytorski]

¹⁶³ *jedno* (daw.) — tylko; jedynie. [przypis edytorski]

¹⁶⁴ *przydzie* (daw.) — dziś; przyjdzie. [przypis edytorski]

¹⁶⁵ *zakłęto* — postraszone klątwą. [przypis edytorski]

¹⁶⁶ *przed tym gorzem* (daw.) — przed tym nieszczęściem. [przypis edytorski]

¹⁶⁷ *świętopietrze* — danina na rzecz papieża obowiązująca wszystkich wiernych kościoła katolickiego. [przypis edytorski]

¹⁶⁸ *kolenda* (daw.) — dziś: kolęda; datek zbierany przez księży pod koniec roku kalendarzowego. [przypis edytorski]

¹⁶⁹ *pokupił winę* (daw.) — „zyskał” winę, zawinił; por. też daw. *wina*: grzywna, kara pieniężna. [przypis edytorski]

¹⁷⁰ *nierychło* (daw.) — nieszybko; tu: nie dość szybko. [przypis edytorski]

¹⁷¹ *dziesięcina* — podatek na rzecz duchowieństwa stanowiący jedną dziesiątą dochodów a. zbiorów. [przypis edytorski]

¹⁷² *o Bodze* (daw.) — dziś Msc.lp: o bogu. [przypis edytorski]

¹⁷³ *wszystkę* (daw.) — wszystką, całą. [przypis edytorski]

¹⁷⁴ *mię* (daw.) — mnie. [przypis edytorski]

¹⁷⁵ *barzo* (daw.) — bardzo. [przypis edytorski]

¹⁷⁶ *dowierać* (daw.) — dojrzewać. [przypis edytorski]

¹⁷⁷ *Wieręć* (daw.) — zaprawdę, tak więc, prawdę mówiąc. [przypis edytorski]

Już to rychło¹⁷⁸ dwie niedzieli¹⁷⁹
Niceśmy od was nie mieli.
Czyście¹⁸⁰ o tę duszę dbacie;
Acz nie trzeba, też kęs dajcie”.
Wszystko chce brać, daj mu psią mać,
A o Bogu nic nie słyhać.

PLEBAN

A przedsię¹⁸¹ to wójt harcuje¹⁸²
Rad, iż panu pochlebuj¹⁸³,
Lecz to w posłach mało idzie;
A co się przeciwieć gnidzie¹⁸⁴?
Ale mnie wam dziwno, panie¹⁸⁵,
Skąd wam przyszło to kazanie,
Bo na wszystko docieracie¹⁸⁶
I o święte mało dbacie.

Ofiary

Czcicie¹⁸⁷ jedno¹⁸⁸ zakon stary¹⁸⁹
Więtsze¹⁹⁰ tam były ofiary:
Tak jemi¹⁹¹ Boga chwalili,
Aż drugie czasem palili,
A tym go chcieli wyznawać,
Bo nie mieli komu dawać.
Abram jednegoż syna miał,
I tego był ofiarował;
Chciał j¹⁹² Bogu ku czci spalić —
A u nas to wszystko za nic.
A co Bogu wdzięczniejszego,
A nad jałmużnę miłszego?
I w nowym zakonie¹⁹³ kazał,
By każdy, co winien, to dał,
Co cesarskie, to dać jemu,
A co boże, to dać samemu.
Niedawno tak od was słyhał¹⁹⁴,
Że Bóg, co miał, wszystko rozdał,
A prawie przed swą dobrotą¹⁹⁵
Mało nie został gołotą¹⁹⁶.
A iż wszego obfituje¹⁹⁷,
Nic od nas nie potrzebuje,

¹⁷⁸rychło — szybko, niedługo. [przypis edytorski]

¹⁷⁹dwie niedzieli (daw.) — dwa tygodnie. [przypis edytorski]

¹⁸⁰czyście (daw.) — dobrze. [przypis edytorski]

¹⁸¹przedsię (daw.) — przecieć, chociaż. [przypis edytorski]

¹⁸²harcować (daw.) — bić się pojedynczo przed szykiem wojsk; przen. szermować językiem. [przypis edytorski]

¹⁸³pochlebuj (daw.) — pochlebia. [przypis edytorski]

¹⁸⁴gnida — tu przen.: coś małego, nikczemnego. [przypis edytorski]

¹⁸⁵mnie wam dziwno, panie (daw.) — dziwię się wam, panie. [przypis edytorski]

¹⁸⁶docierać na coś (daw.) — godzić w coś, atakować coś, nacierać na coś. [przypis edytorski]

¹⁸⁷czcicie (daw.) — tryb rozkazujący: czytajcie. [przypis edytorski]

¹⁸⁸jedno (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

¹⁸⁹zakon stary (daw.) — Stary Testament, judaistyczna część Biblii. [przypis edytorski]

¹⁹⁰więtsze (daw.) — większe. [przypis edytorski]

¹⁹¹jemi (daw.) — nimi. [przypis edytorski]

¹⁹²jⁱ (daw.) — go, jego. [przypis edytorski]

¹⁹³nowy zakon (daw.) — Nowy Testament; chrześcijańska część Biblii. [przypis edytorski]

¹⁹⁴słyhał (daw.) — słyszał. [przypis edytorski]

¹⁹⁵dobrota (daw.) — dobroć. [przypis edytorski]

¹⁹⁶gołota (daw.) — biedak; ten, który niczego nie ma; goły, ubogi; por. hołysz. [przypis edytorski]

¹⁹⁷wszego obfituje (daw.) — obfituje we wszystko; ma wszystko. [przypis edytorski]

A wždy¹⁹⁸ nie chciał z tym omieszkać¹⁹⁹,
 Co jest boże, to kazał dać.
 A naczże²⁰⁰ to rozkazano²⁰¹,
 I komuż to ma być dano²⁰²?
 Iściec nie inszemu komu,
 Jedno sługam²⁰³ z jego domu.
 Albo tym kęsem przeklętym,
Godność świętych
 Iż co czyni ku czci świętym,
 Iście się mało zuboży,
 Że pieniądz w tablicę włoży²⁰⁴;
 Boć próżno inaczej mówić,
 Mogąc nam wždy pomocni być.
 Mojżesz w onym starym wieku
 Wiele pomagał człowieku,
 Abo Dawid i prorocy,
 Wiele słyhać o ich mocy,
 A wiele Bóg prze nie czynił²⁰⁵,
 A częstokroć swój gniew mienił²⁰⁶.
 A snadź²⁰⁷ za świeżej pamięci
 Co dziwów czynili święci:
 Że umarłe ożywiali,
 Krzywe kości napraszczali²⁰⁸.
 Acz to idzie z boskiej mocy,
 Ale wždy przez ich pomocy,
 Bo rzekł to oddać we troje²⁰⁹,
 Co uczynicie prze moje.
 A tak niemasz²¹⁰ ci ocz ciężyć²¹¹,
 Obadwaście nie dali nic,
 A bychmy²¹² się nie oparli,
 I ten kęs byście wydarli.

PAN

Ba, toć prawda, miły ojcie,
 Niechaj kto powiada, co chce,
 Że nam trudno k' zbawieniu²¹³ przyść²¹⁴
 Nie będziemy dobrze czynić²¹⁵.
 Aleć tym trzeba zapieprzyć,
 Wiarą wszytkiego podeprzeć,

¹⁹⁸wždy (daw.) — przecież, w końcu. [przypis edytorski]

¹⁹⁹omieszkać z czymś (daw.) — zaniedbać czegoś. [przypis edytorski]

²⁰⁰naczże (daw.) — na cóż; na co że. [przypis edytorski]

²⁰¹naczże to rozkazano (daw.) — na co (dlaczego) to zostało nakazane. [przypis edytorski]

²⁰²ma być dano (daw.) — ma być dane. [przypis edytorski]

²⁰³sługam (daw.) — dziś: sługom. [przypis edytorski]

²⁰⁴pieniądz w tablicę włoży — da ofiarę; ofiary na kościół zapisywano na tablicy. [przypis edytorski]

²⁰⁵wiele Bóg prze nie czynił (daw.) — wiele Bóg przez nich uczynił. [przypis edytorski]

²⁰⁶mienić (daw.) — zmieniać, odmieniać; *gniew mienił*: zmienił gniew na uczucie przeciwne. [przypis edytorski]

²⁰⁷snadz (daw.) — przecież. [przypis edytorski]

²⁰⁸napraszczac (daw.) — wyprostowywać; por.daw. *prościć*: prostować. [przypis edytorski]

²⁰⁹rzekł to oddać we troje (daw.) — przyrzekł oddać to potrójnie; przyrzekł, że odda (konstrukcja na wzór łac. Acc. cum inf.). [przypis edytorski]

²¹⁰niemasz (daw.) — dziś: nie masz. [przypis edytorski]

²¹¹nie masz ci ocz ciężyć (daw.) — nie ma się o co żalić; *ciężyć o coś*: skarżyć się. [przypis edytorski]

²¹²bychmy (daw.) — byśmy, gdybyśmy. [przypis edytorski]

²¹³k'zbawieniu (daw.) — ku zbawieniu; do zbawienia. [przypis edytorski]

²¹⁴przyść — daw. *prziść*; dziś: *przysść*. [przypis edytorski]

²¹⁵nie będziemy dobrze czynić (daw.) — konstrukcja z partykułą -li: jeśli nie będziemy dobrze postępować. [przypis edytorski]

A to iście²¹⁶ na pieczy mieć²¹⁷:
 Dobrowolnie wszystko czynić;
 Bo zać Bogu za dzień robić,
 Dobrowolną chce służbę mieć.
 Ksiądz wszystko chce mieć w kłopotcie,
 Stoi, by wójt, przy robocie.
 Ano sami darmo macie,
 Darmo nam też udzielajcie,
 A my, widząc tę dobroć,
 Będziem mieć większą²¹⁸ ochotę.
 I sam, chociaż o tym słycał²¹⁹,
 Dam też gęś na święty Michał,
 Ba, i strucla cię nie minie
 Ondzie²²⁰ o świętym Marcinie²²¹.
 Bo tak księża powiadają,
 Iż go za hojnego mają,
 Iż zjadł wołu na wieczerzy —
 Kto chce, niechaj temu wierzy, —
 A iż za płaszcz niebo kupił²²²;
 Toby już Bóg komorą żył²²³!
 Aleście to nań zmówili,
 Abychmy też woły bili,
 A za takimi przysmaki
 Wżdy się wam dostaną flaki.
 Nie takci święci czynili,
 Nie płaszczmi, ni wołów bili,
 Lecz Panu wiernie służyli,
 A świat prawie²²⁴ opuścili.
 Lecz wy dziś, mili kapłani,
 Bujni, jako hardzi pani²²⁵,
 A na wasze ty²²⁶ utraty
 Nie zniosą was wasze płaty²²⁷:
 By też więc dusze przyłożyć,
 Musi skąd inąd²²⁸ dołożyć.
 A nas więc przedsię karzecie,
 Choć sami barana drzecie,
 Powiedając, iż imienie²²⁹
 Przekaza²³⁰ duszne²³¹ zbawienie,

²¹⁶*iście* — rzeczywiście, naprawdę. [przypis edytorski]

²¹⁷*mieć na pieczy* (daw.) — uważać na coś, zważać na coś, starać się o coś. [przypis edytorski]

²¹⁸*większą* (daw.) — większą. [przypis edytorski]

²¹⁹*chociaż o tym słycał* (daw.) — chociaż o tym słycałem. [przypis edytorski]

²²⁰*ondzie* (daw.) — tam. [przypis edytorski]

²²¹*o świętym Marcinie* — na świętego Marcina; święto obchodzone 11 listopada. [przypis edytorski]

²²²*Iż go za hojnego mają (...) za płaszcz niebo kupił* — św. Marcin, biskup z Tours, żył w IV w.; w żywocie tego świętego zapisano jego miłosierny uczynek: u bram miasta Amiens oddał żebrakowi połowę swego płaszcza, a następnie w nocy miał widzenie, w którym Chrystus odziany w tenże płaszcz mówił swoim aniołom, że Marcin okrył go nim; to zdarzenie poprzedziło bezpośrednio nawrócenie św. Marcina, który wcześniej był rzymskim żołnierzem z armii Konstancjusza II. [przypis edytorski]

²²³*komorą żyć* (daw.) — nie mieć własnego domu; tulać się po domach innych (sypiając w ich komorach). [przypis edytorski]

²²⁴*prawie* (daw.) — prawdziwie; całkiem. [przypis edytorski]

²²⁵*jako hardzi pani* (daw.) — jak hardzi panowie. [przypis edytorski]

²²⁶*ty* (daw.) — dziś: te. [przypis edytorski]

²²⁷*płata* (daw.) — opłata, podatek. [przypis edytorski]

²²⁸*skąd inąd* (daw.) — dziś: skądinąd. [przypis edytorski]

²²⁹*imienie* (daw.) — mienie, własność, majątek. [przypis edytorski]

²³⁰*przekazać* (daw.) — kazać; zanieczyszczać. [przypis edytorski]

²³¹*duszne* (daw.) — dziś: duchowe. [przypis edytorski]

A iż tak cziecie²³² o Bodze²³³,
Iż nam to rozkazał srodze
Wszystko na ziemi opuszczać,
W niebie osiadłości szukać,
A iż mól gryzie skarb ziemski,
Kazał ji²³⁴ Bóg kłaść niebieski.
A na końcu zawołają:
„Dawajcie, wszak wam też dają!”
Ano, kto chce rzecz utwierdzić,
Trzeba jej skutkiem poprawić.
Lecz różno skutek od rzeczy;
Coś inszego wam na pieczy,
Bo nasze pierwsze ćwiczenie
Starać się o dobre mienie,
A przedsię na to nie myśleć,
Aby za to dosyć czynić.

Pacierz

Na ony²³⁵ wasze pacierze
Ledwo że się raz w rok zbierze,
Często *quesumus* próżnuje,
*Oremus*²³⁶ mało pracuje,
Ona²³⁷ wasza *Alleluja*
Jako pani sobie buja,
A *collecta* za nią chodzi,
Też sobie na starość godzi.
Amen, ten robi jako chłop,
Bo się k'niemu ma każdy pop,
Bo z tym wiatyk²³⁸ leci w kąt:
Dosyć się nas dzierżał²³⁹ ten błąd
To więc aż do dnia dopija,
Długa nań była *feria*²⁴⁰,
Sfatygował się nieborak,
Odpoczywa ubogi żak,
Często sobie oczy chłodzi,
Bo mu drobne pismo szkodzi.
A iżby szanował dusze,
Jako osłem, tak ją kłusze²⁴¹.

Beneficja

Nie może mu tak wiele dać
Jako on śmie na nią nabrać:
Kustodya²⁴², dziekania²⁴³,

²³²*cziecie* (daw.) — czytacie; od *czyść*: czytać. [przypis edytorski]

²³³*o Bodze* (daw.) — dziś Msc.lp: o bogu. [przypis edytorski]

²³⁴*ji* (daw.) — dziś: jego, go. [przypis edytorski]

²³⁵*ony* (daw.) — te, owe. [przypis edytorski]

²³⁶*quesumus* (...) *oremus* (...) *alleluja* (...) *collecta* — nazwy poszczególnych modlitw (najczęściej ich początkowe wyrazy) w kościele katolickim w liturgii łacińskiej; tu: uosobione i traktowane jako narzędzia zarobkowania. [przypis edytorski]

²³⁷*ona* (daw.) — owa, ta. [przypis edytorski]

²³⁸*wiatyk* (z łac. *viaticum*: zaopatrzenie na drogę) — wiatyk; komunია święta przyjmowana przez śmiertelnie chorą osobę; ostatni sakrament. [przypis edytorski]

²³⁹*dzierżać* (daw.) — dzierżyć, trzymać. [przypis edytorski]

²⁴⁰*Długa nań była feria* — *feria* to część modlitewnika (browiarza) wyznaczona na pewien dzień, niekiedy bardzo obszerna. [przypis edytorski]

²⁴¹*kłusze* (daw.) — kłusuje; *kłusić*: szybko bieć, spieszyć się. [przypis edytorski]

²⁴²*kustodya* (daw.) — kustodia; zespół zakonów podlegający kustoszowi; urząd w hierarchii kościoła katolickiego. [przypis edytorski]

²⁴³*dziekania* — urząd w hierarchii kościoła katolickiego piastowany przez dziekana stojącego na czele wikaratu okrągowego. [przypis edytorski]

Prebenda²⁴⁴ i kanonia²⁴⁵,
Abo też owo probostwo,
Chocia piekielne ubóstwo. ...
A co to jest sto kóp płatu²⁴⁶?
Czym pomóc chudemu bratu
Abo onej siestrzenicy,
Co tam mieszka na ulicy?
Choć w dziewiątym pokoleniu,
Przedsię²⁴⁷ jednak lżej zbawieniu,
Bo jakoby miał we złocie,
Co da ubogiej sirocie.
A gdzie się co zjawi nowo,
Już rzecznikom bywa zdrowo,
Bo się więc tam prezentują,
Gdy co smacznego pocują.
Trzykroć czasem w Rzymie będzie,
Niż prawie²⁴⁸ na miastcu²⁴⁹ siędzie.

Podawce

Podawce²⁵⁰ więc rozkosz mają,
Gdy się do nich ubiegają,
To się im nisko²⁵¹ kłaniają,
Rozlicznie się zalecają:
Tu się obiecują służyć,
Dom ten i potomki mnożyć.
„Wszak jestli co skąd przypadnie,
Wszystko rozdzielimy snadnie²⁵²;
Iście niechcę²⁵³ nic mieć swego,
Społu używiemy wszego²⁵⁴”.
Więc prawie mnożą potomki,
Obiegając cudze domki:
Urzędów swych używają,
Bo je „ojcy” nazywają.
A z onych wielkich obietnic,
Ze wszystkiego nie będzie nic.
Pewny kłopot w zysku będzie,

Pleban sąsiad

Gdy już z tobą we wsi siędzie,
Już pewnego sąsiada masz,
Uczyn mu, co iście²⁵⁵ poznasz:
Pójdziec gonionego²⁵⁶ z tobą,

²⁴⁴*prebenda* — kościele rzymskokatolickim wynagrodzenie związane z pełnieniem funkcji kościelnej (np. proboszcza). [przypis edytorski]

²⁴⁵*kanonia* — urząd w kościele rzymskokatolickim pełniony przy katedrze a. kolegiacie; także: beneficjum związane z tym urzędem. [przypis edytorski]

²⁴⁶*płat* (daw.) — opłata, podatek. [przypis edytorski]

²⁴⁷*przedsię* (daw.) — przecież, wszakże. [przypis edytorski]

²⁴⁸*prawie* (daw.) — prawdziwie, całkiem, zupełnie. [przypis edytorski]

²⁴⁹*miestce* (daw.) — miejsce. [przypis edytorski]

²⁵⁰*podawca* (łac. *collator*: zbierający, ofiarodawca) — kolator; patron lub fundator kościelny; zwykle bywali kolatorami lokalni właściciele ziemscy przekazujący na rzecz kościoła znaczne ofiary i mający za to prawo do przedstawiania (*podawania*, stąd: podawca) władzom kościelnym kandydatów do różnych beneficjów. [przypis edytorski]

²⁵¹*nisko* (daw.) — dziś: nisko. [przypis edytorski]

²⁵²*snadnie* (daw.) — łatwo. [przypis edytorski]

²⁵³*niechcę* (daw.) — dziś: nie chcę. [przypis edytorski]

²⁵⁴*społu używiemy wszego* (daw.) — razem wszystkiego użyjemy; wspólnie będziemy ze wszystkiego korzystać. [przypis edytorski]

²⁵⁵*iście* — rzeczywiście, naprawdę. [przypis edytorski]

²⁵⁶*iść gonionego* z *kimś* (daw.) — tańczyć, grać, bawić się z kimś. [przypis edytorski]

Ma dwoje prawo²⁵⁷ za sobą²⁵⁸.
 Trudno więc naszemu bratu
 Odzywać się do powiatu:
 Kłusz się²⁵⁹ z miasta, Benedykcie,
 Boś już w trzecim interdykcie,
 A czasem nie chybisz Rzyma,
 Chocia to u nas zwierzyna.
 To cię będzie przez rok straszyl,
 Dzwonek tłukł a świeczki gasił²⁶⁰,
 A jestli²⁶¹ Bóg nie ustrzeże,
 Strzeż się, byś nie zmazał wieże.
 Bo naszy²⁶² mili przodkowie
 Snadź²⁶³ nie wszystkich mieli w głowie,
 Gdy się w te²⁶⁴ niewolą wdali,
 Na sobie ten szańc wygrali²⁶⁵,
 Bo się w większą szkodę wdali,
 Skąd się zysku nadziewali²⁶⁶.
 A stąd się musimy trwożyć,
 Skąd się miała miłość mnożyć;
 Bo to każdy widzi proście²⁶⁷,
 Iż z roztyrku²⁶⁸ gniew uroście²⁶⁹,
 A boski gniew z nienawiści,
 Możemy być tego iści²⁷⁰.
 A z jednej szkody dwie mamy:
 Iż was i Boga gniewamy.

PLEBAN

Wieręm, panie, ja nie tuszył²⁷¹,
 Abyś tak rozumem ruszył;
 Aleć też nie wszystko k'rzeczy,
 Ktoby²⁷² to chciał mieć na pieczy.
 A snadź nie wszystko z dowodem,
 Zabrnąłeś, jako z niewodem²⁷³:
 Karasia, lina i szczukę²⁷⁴
 Tak razem wszystko potłukę.
 Takież ty teraz na nasz stan
 Oborzyles się srodze sam,
 A równo wszystko szacujesz,
 Nic nikomu nie folgujesz?
 Anom tak słycał, jako żyw,
 Jeden prze drugiego nie krzyw,

²⁵⁷*dwoje prawo* (daw.) — podwójne prawo. [przypis edytorski]

²⁵⁸*za sobą* — po swojej stronie, na swoją korzyść. [przypis edytorski]

²⁵⁹*kłusz się* (daw.) — uciekaj. [przypis edytorski]

²⁶⁰*dzwonek tłukł a świeczki gasił* — następstwem rzucenia klątwy przez duchownego było oznajmianie jej zewnętrznymi znakami: dzwonieniem i gaszeniem świec przed wyklętym. [przypis edytorski]

²⁶¹*jestli* (daw.) — jeśli. [przypis edytorski]

²⁶²*naszy* (daw.) — dziś forma M.lm: nasi. [przypis edytorski]

²⁶³*snadź* (daw.) — przecież, wszak. [przypis edytorski]

²⁶⁴*te* (daw.) — dziś: tę. [przypis edytorski]

²⁶⁵*szańc wygrać* (daw.) — wygrać stawkę; wygrać, zyskać. [przypis edytorski]

²⁶⁶*nadziewać się* (daw.) — spodziewać się; por. dziś: mieć nadzieję. [przypis edytorski]

²⁶⁷*proście* (daw.) — prosto, w sposób oczywisty. [przypis edytorski]

²⁶⁸*roztyrk* (daw.) — rozdział, rozłam; por. dziś: rozterka. [przypis edytorski]

²⁶⁹*uroście* (daw.) — urośnie. [przypis edytorski]

²⁷⁰*możemy być tego iści* (daw.) — możemy być tego pewni. [przypis edytorski]

²⁷¹*Wieręm (...) ja nie tuszył* (daw.) — doprawdy, nie spodziewałem się. [przypis edytorski]

²⁷²*ktoby chciał* (daw.) — dziś popr.: kto by chciał [przypis edytorski]

²⁷³*niewód* — sieć do łowienia ryb. [przypis edytorski]

²⁷⁴*szczuka* — szczupak. [przypis edytorski]

A iż się jeden obierze,
 Iż wykroczy w swojej mierze,
 A cóż owi drudzy krzywi,
 Którzy są pocziwie żywi?
 A tkniź²⁷⁵ jedno świeckich urzędów,
 Jestli tam nie więcej błędów,
 A jako wam też przychodzą,
 Bo się tak z wami nie rodzą.
 A ze sta z was jeden sędzie
 Takim kształtem na urzędzie,
 Aby jedno prawdę mnożył,
 A swe pożytki odłożył.
 Chyba drobnych kęs cześników,
 Chorążych, wojskich, stolników....
 Tam nic nie przydzie do mieszku²⁷⁶,
 Tej kęs szarej pychy w zysku.
 Ale gdyby nie pamiętne²⁷⁷,
Sędzia
 I sędzić też nic niechętnie,
 Ale więc nie szkoda pracy²⁷⁸,
 Kiedy już kto pewien płacej.
 Bo uźrżysz²⁷⁹ ony²⁸⁰ proroki,
 Kiedy już odsądzą roki²⁸¹,
 Sporo im więc młyny mielą,
 Kiedy się pamiętnym²⁸² dzielą.
 A barzo to łowne²⁸³ pole,
 Sporzej²⁸⁴ młócić niż w stodole.
 Choć sieć leda jako²⁸⁵ stanie,
 Jednak wždy co przypadnie na nie:
 Sarna, zając, sobol, liszka²⁸⁶
 I kuna, jej towarzyszka,
 Chocia żadny²⁸⁷ pies nie goni,
 Przed się jej być jednak w toni.
 A gdy z wiatru przydzie²⁸⁸ snadnie²⁸⁹,
 Czasem cały kozuch wpadnie.
 A też gdy jest elekcyjja²⁹⁰,
 To jeden drugiego mija,
 Ubiegając się o głosy;
 Dobrze nie idą za włosy²⁹¹.
 Snadź²⁹² to gorsze niż pacierze,
 Gdy kto urząd na się bierze,
 W którym wiele trzeba myślić,

²⁷⁵tkniź (daw.) — tryb rozkazujący, konstrukcja z partykuła: tknijże. [przypis edytorski]

²⁷⁶mieszek — sakiewka na pieniądze. [przypis edytorski]

²⁷⁷pamiętne (daw.) — czesne, płaca sędziów. [przypis edytorski]

²⁷⁸pracej, płacej — daw. forma D.lp r.ż.; dziś: pracy, płacy. [przypis edytorski]

²⁷⁹uźrżysz (daw.) — ujrżysz. [przypis edytorski]

²⁸⁰ony (daw.) — dziś: tych, onych. [przypis edytorski]

²⁸¹roki (daw.) — kadencja; termin. [przypis edytorski]

²⁸²pamiętne (daw.) — czesne; płaca sędziowska. [przypis edytorski]

²⁸³łowny (daw.) — zyskowny. [przypis edytorski]

²⁸⁴sporzej (daw.) — szybciej; więcej. [przypis edytorski]

²⁸⁵leda jako (daw.) — byle jak. [przypis edytorski]

²⁸⁶liszka (daw.) — lis. [przypis edytorski]

²⁸⁷żadny (daw.) — dziś: żaden. [przypis edytorski]

²⁸⁸przydzie (daw.) — przyjdzie. [przypis edytorski]

²⁸⁹snadnie (daw.) — łatwo. [przypis edytorski]

²⁹⁰elekcyjja (daw.) — wybory. [przypis edytorski]

²⁹¹dobrze nie idą za włosy — dobrze, że nie szarpią się za włosy. [przypis edytorski]

²⁹²snadź (daw.) — wszak, przecież. [przypis edytorski]

Jako mu dosyć uczynić²⁹³.
 Bo weźrzy²⁹⁴, ano brat stoi,
 Pan przydzie, co się go boi,
 Drugi się zdaleka²⁹⁵ kłania,
 Choć na nim szuba barania,
 Alić worek z niej wygląda,
 Przedsię nań sędzia pogłada.
 A snadź trudno w to ugodzić²⁹⁶,
 By też miał Salomonem [być]²⁹⁷,
 By się wźdy²⁹⁸ nie miał nachylić,
 Wierę²⁹⁹ by też nie stał za nic.
 A drugi się k'miescu³⁰⁰ ciśnie,
 Choć czasem kto za to piśnie,
 Aby z niego był kasztelan,
Kasztelan
 Bo z tego ziela roście pan.
 Acz iście³⁰¹ nie znam rozkoszy,
 Gdy się chudzina kokoszy³⁰²,
 Bo ta cześć z śmiechem na poły,
 Piasek orzą temi woły.
 Nadzieją się przedsię cieszy,
 Iż się wyżej³⁰³ wstąpić spieszy.
 Bo zawždy ci więcej jedzą,
 Którzy bliżej misy siedzą,
 A pewniejszy obiad czuje,
 Kogo skwara³⁰⁴ zalatuje.
 Bo więc ten, co jeszcze jedzie,
 Czasem bywa po obiedzie.
 Ale i naszy z nadzieją,
 Czasem się tak postarzeją,
 Więc onej pychy przyplacą³⁰⁵,
 Bo i swe własne potracą.
 Czyniąc dosyć swoim stanom,
 Kłaniajcie się kasztelanom,
 Ano więc ony³⁰⁶ pokłony
 Barzo nam tępią zagony.
 Też użrysz³⁰⁷, a wojewodzie,
 Przedsię³⁰⁸ nasz, brat stoi za nic.
Starosta
 Nuż więc starostowie owi,
 I tenci czasem ułowi³⁰⁹,

²⁹³trzeba myśleć, jako mu dosyć uczynić (daw.) — trzeba myśleć, jak mu uczynić zadość (jak mu sprostać).
[przypis edytorski]

²⁹⁴weźrzy — daw. tryb rozkazujący: spojrzysz, wejrzyj. [przypis edytorski]

²⁹⁵zdaleka (daw.) — dziś popr.: z daleka. [przypis edytorski]

²⁹⁶ugodzić (daw.) — trafić. [przypis edytorski]

²⁹⁷[być] — w pierwodruku nie dobito. [przypis redakcyjny]

²⁹⁸wźdy (daw.) — przecież. [przypis edytorski]

²⁹⁹Wierę (daw.) — zaprawdę, a więc. [przypis edytorski]

³⁰⁰k'miescu (daw.) — do miejsca; tu: do posady. [przypis edytorski]

³⁰¹iście — rzeczywiście, naprawdę. [przypis edytorski]

³⁰²kokosić się (daw.) — nadymać się, pysznić się. [przypis edytorski]

³⁰³wyżej (daw.) — dziś: wyżej. [przypis edytorski]

³⁰⁴skwara (daw.) — zapach smażonego mięsa. [przypis edytorski]

³⁰⁵onej pychy przyplacą (daw.) — dziś: przyplacą ową pychę. [przypis edytorski]

³⁰⁶ony (daw.) — dziś: te, owe. [przypis edytorski]

³⁰⁷użrysz (daw.) — ujrysz. [przypis edytorski]

³⁰⁸przedsię (daw.) — przecież, chociaż. [przypis edytorski]

³⁰⁹ułowić (daw.) — złowić, chwycić. [przypis edytorski]

Bo chocia dzierżyarendą³¹⁰,
Wżdy jednak ostrzyszkisz³¹¹ będa.
A choć na liczbie przestanie,
Przedsię dłužen nie zostanie.
Bo łacniej³¹² się wżdy wyliczyć,
Niż się na swej trosze ćwiczyc,
Bo się jednak przedsię skwarzy,
Kto co piecze abo warzy.
Zlezie wina³¹³, zlezie poczta,
Z tego gąsior, z tego kwoczka,
Zabłądzi też jałowica,
Na starostę połowica,
A czasem się wszytka zejdzie,
Wszak to na liczbę nie przydzie.
Nie zawżdy też będzie wołał,
Iżby się kto k'niej przyznał.
Choć i druga niech przybieży,
Czyście tak w trupiech uleży³¹⁴.
I z wołkiem bądź, miły panie,
Gdy się nam jako dostanie,
Użrzesz zasię drugą stroną³¹⁵,
Aż drugiego sciąży z żoną.
Mamy więźnia gotowego,
Bo nie wydał czopowego³¹⁶.
Temuć gotowem płacić³¹⁷,
By ogon i rogi stracić.
A tak na każdym urzędzie
Zawadzać się nierząd wszędzie.

Poborca

I w owymci nie przemory³¹⁸,
Który przydzie na pobory:
Zawżdy sporzej³¹⁹ do komory,
Gdzie bywają gęste wory.
Przedsięć błądzą owy łany,
Chocia stare kwity mamy,
Ubędzie w regestrze obroku,
Uciekł młynarz tego roku.
A to nam niechcąc³²⁰ przypadło,
Co teraz nowo przysiadło,
Bo gdzie pełno, snadniej³²¹ ulać,
Na oranym gotowo siać,
A gdzie zaczną gniazdo grosze,
To lezie trocha ku trosze.

Mytnik

³¹⁰*dzierżyarendą* (daw.) — dzierżawi majątek ziemski, młyn lub karcznię. [przypis edytorski]

³¹¹*ostrzyszkisz* (daw.) — dziś popr. pisownia: ostrzyżki; odpadki; tu: poboczne dochody. [przypis edytorski]

³¹²*łacniej* (daw.) — łatwiej. [przypis edytorski]

³¹³*wina* (daw.) — grzywna, kara pieniężna. [przypis edytorski]

³¹⁴*w trupiech uleży* (daw.) — od *w trupiech uledz* (daw. ortografia, dziś: ulec): paść trupem, umrzeć. [przypis edytorski]

³¹⁵*użrzesz (...) drugą stroną* (daw.) — dziś: ujrzesz drugą stronę. [przypis edytorski]

³¹⁶*czopowe* (daw.) — podatek od wyrobu, importu oraz sprzedaży piwa, wódki, miodu i wina; akcyza. [przypis edytorski]

³¹⁷*gotowem płacić* (daw.) — płacić gotówką. [przypis edytorski]

³¹⁸*przemór* (daw.) — (wielki, morzący) głód. [przypis edytorski]

³¹⁹*sporzej* (daw.) — szybciej; więcej. [przypis edytorski]

³²⁰*niechcąc* (daw.) — dziś: niechcący; mimochodem. [przypis edytorski]

³²¹*snadniej* (daw.) — łatwiej. [przypis edytorski]

A cóż więc dzierzysz o owym³²²,
 Nie kazać się też surowym,
 Co owo na mycie siedzi³²³,
 Słucha furmanów spowiedzi?
 Chodź sam, bracie, po odprawę,
 A wszak dawno wiesz³²⁴ ustawę,
 Co masz od kamienia płacić³²⁵;
 Warujże ceduły³²⁶ stracić³²⁷.
 Cóż kto wie, co na cedule,
 A co zostanie w szkatule....
 Furman z cedułą precz bieży³²⁸,
 A szkatuła w kącie leży;
 Regestr ni widzi, ni słyszy,
 Co chcesz, to tam weń napisz³²⁹.
 Ano więc w tym błędnym lesie
 Rada się ręka uniesie,
 A kiedy się imie igrać³³⁰,
 Trudno ją więc zahamować.
 A tak więcęjci wam strzedz³³¹ trzeba
 Dusze niż nam z tego chleba,
 Który nam snadź nie tak szkodzi,
 Bo dobrowolnie przychodzi.
 Ale u was tak i owak,
 Czasem naprost³³² a czasem wspak.

Żupy

A ów, co wlezie do soli,
 I tegoć głowa nie boli.
 Już więc i ten szydłem goli,
 Bowiem ma wszystko po woli.
 Bo każda rzecz, co w sól wchodzi,
 Już jej nie leda co szkodzi,
 A stara w ludziod³³³ przypowieść,
 Iż więc każą tym słono jeść,
 Co się owo podszpocili³³⁴,
 By się barziej nie skazili.
 Iścieć to każdemu zdrowo,
 Pamiętaj, panie, me słowo,
 Bo a co to wadzi duszy,
 Gdy się drobiazgu nakruszy,
 Iż się to miotełką zmiecie,
 Wždy się co za to wygniecie.
 Bo trzeba rozumu użyć,
 Kto dzisiaj chce co wysłużyć;
 Musisz przez nogę, nieboże,
 Zwłaszcza, gdy kto wręcz nie może.
 Ale co ma pleban prosty

³²²cóż (...) dzierzysz o owym (daw.) — co myślisz o tym. [przypis edytorski]

³²³na mycie siedzi (daw.) — pobiera myto: podatek za przejazd drogą, mostem itp. [przypis edytorski]

³²⁴wiesz (daw.) — tu: znasz. [przypis edytorski]

³²⁵od kamienia płacić — opłata za każdy kamień, tj. 32 funty wagi. [przypis edytorski]

³²⁶ceduła (daw.) — zapisana kartka; pokwitowanie. [przypis edytorski]

³²⁷warujże (...) stracić (daw.) — pilnuj, żeby nie stracić. [przypis edytorski]

³²⁸precz bieży (daw.) — odjeżdża (daleko). [przypis edytorski]

³²⁹napisz (daw.) — tryb rozkazujący: napisz. [przypis edytorski]

³³⁰kiedy się imie igrać (daw.) — kiedy się weźmie za granie. [przypis edytorski]

³³¹strzedz (daw.) — dziś: strzec. [przypis edytorski]

³³²naprost (daw.) — prosto. [przypis edytorski]

³³³w ludziod (daw.) — wśród ludzi. [przypis edytorski]

³³⁴podszpocić (daw.) — przekręcić, uszkodzić. [przypis edytorski]

Sejmy

Ugodzić w ty dworski chłosty;
Zwłaszcza w kącie doma siedząc,
Jedno co kęs od bab wiedząc,
Abo słysząc, gdy ziemianie
Siedząc narzekają na nie.
Wierę snadź z sejmu naszego
Nie słychamy³³⁵ nic dobrego:
Już to kielka³³⁶ niedziel bają,
A w niwczym³³⁷ się nie zgadzają.
Podobno jako i łoni³³⁸
Každy na swe skrzydło goni³³⁹;
Pewnie pospolitej rzeczy
Żadny tam nie ma na pieczy.
Boć i owi z pustą głową,

Postowie

Co je rzkomo³⁴⁰ posły zową,
Więcej też sobie folgują,
A to, co jem³⁴¹ trzeba, kują.
Bo jedni są, co się boją,
Drudzy o urzędy stoją³⁴²,
Jako tako pochlebują,
Gdy co kto smacznego czuje.
Bo acz to jest wielki urząd,
Kto chce łątać ten spólny bład,
Lecz gdy nie będzie pilności,
A prawej spólnej miłości,
Przed się z oną płochą radą,
Na chromem do domu jadą.
Drugi też nie dba o sprawę,
Gdyby rychlej³⁴³ wziął na strawę.
Ano, panie, wielka to rzecz,
Kto chce tego prawie³⁴⁴ ostrzedz³⁴⁵,
By się ni naczym³⁴⁶ nie mylił,
Na stronę nic nie uchylił,
Bo gdy przyda obietnice,
Zejdzie się więc i na nice.
Ano się koła smarują,
Jedni czcią³⁴⁷, drudzy darują,
Pewnie naszemu krok zmylić,
By więc drugiego nachylić.
Dobre pierze, nie zła też gęś,
A co się upiecze, ukęś³⁴⁸.
Ale, ktoby³⁴⁹ się chciał obaczyć,

³³⁵słychamy (daw.) — słyszymy. [przypis edytorski]

³³⁶kielka (daw.) — dziś: kilka. [przypis edytorski]

³³⁷w niwczym (daw.) — dziś: w niczym. [przypis edytorski]

³³⁸łoni (daw.) — zeszłego roku. [przypis edytorski]

³³⁹na swe skrzydło gonić (daw.) — obracać na swoją korzyść. [przypis edytorski]

³⁴⁰rzkomo (daw.) — dziś: rzekomo. [przypis edytorski]

³⁴¹jem (daw.) — dziś: im. [przypis edytorski]

³⁴²o urzędy stoją (daw.) — zależy im na urzędach. [przypis edytorski]

³⁴³rychlej (daw.) — szybciej. [przypis edytorski]

³⁴⁴prawie (daw.) — prawdziwie, rzeczywiście, całkiem. [przypis edytorski]

³⁴⁵ostrzedz (daw.) — dziś: ostrzec. [przypis edytorski]

³⁴⁶ni naczym (daw.) — dziś: na niczym. [przypis edytorski]

³⁴⁷czcią (daw.) — czytają. [przypis edytorski]

³⁴⁸ukęś (daw.) — ukąś, ugryź. [przypis edytorski]

³⁴⁹ktoby (...) chciał (daw.) — dziś popr.: kto by chciał. [przypis edytorski]

Trzebaby³⁵⁰ tę sieć lepiej kryć,
 Bo snadź wstyd jednego zdradzić,
 Jakoż tu o wszystkie radzić.
 A tak się, panie, jednajmy,
 Radszej³⁵¹ sobie pokój dajmy,
 Bo się kociel z garncem swarzy³⁵²,
 A snadziechmy wszystko szarzy.
 Wielkich stanów nie ruszajmy,
Panowie
 Tym się zdaleka³⁵³ kłaniajmy,
 Boć też jedno ten zysk mają,
 Iż się im łajac kłaniają.
 Bo gdy kogo szczęście wzniesie,
 Żle mu co rzec, ledwo w lesie,
 Gdzieby³⁵⁴ jedno zając siedział,
 Aby we wsi nie powiedział.
 Bo trafić się czasem z wadą,
 Choć drugiego zową radą,
 Ale przed się z tą ułogą³⁵⁵,
 Ujdzie, chocia targa nogą³⁵⁶.
 A cóż też na tym wygrali,
 Bo świebode³⁵⁷ za to dali,
 A snadź co dobra myśl płodzi,
 Wszystko wielkim stanom szkodzi.
 Bo to trzeba rozumnie kryć,
 Na co mają wszyscy patrzeć,
 Bo każdy różno szacuje,
 Chocia chwaląc pochlebuję.
 Mówiąc jeden ku drugiemu:
 „Bógże pomóż panu temu;
 Iście mu wszystko przystoi,
 Cożkolwiek na świecie stroi” —
 A drugiego tyka łokciem,
 A szepcząc go zowie nokciem³⁵⁸.
 Więc nie zawždy³⁵⁹, gdy gotowo,
 Będzie jadł, choćby mu zdrowo.
 Bo niżli więc nastroji
 Tym się na poły przestoi,
 Bo azac więc mało tych spraw,
 Ten za suknią, ten za rękaw,
 Jeden śpiewa, drugi skacze,
 Trzeci idąc łaje, płacze.
 A wierę więc wielkie mienie
Bogacze
 Musi cisnąć i zbawienie.
 Bo więc łączniej z tego wyniść
 Kto ma z trochy liczbę czynić;

³⁵⁰trzebaby (...) kryć (daw.) — dziś popr.: trzeba by kryć. [przypis edytorski]

³⁵¹radszej (daw.) — raczej. [przypis edytorski]

³⁵²swarzyć się (daw.) — dyskutować, rozmawiać; kłócić się. [przypis edytorski]

³⁵³zdaleka (daw.) — dziś popr.: z daleka. [przypis edytorski]

³⁵⁴gdzieby (...) siedział (daw.) — dziś popr.: gdzie by siedział. [przypis edytorski]

³⁵⁵ułoga (daw.) — ułomność. [przypis edytorski]

³⁵⁶targać nogą (daw.) — kuleć. [przypis edytorski]

³⁵⁷świeboda (daw.) — swoboda, wolność. [przypis edytorski]

³⁵⁸nokiec a. nogiec — choroba końska; przen. nicpoń, gałgan. [przypis edytorski]

³⁵⁹zawždy (daw.) — zawsze. [przypis edytorski]

Rychlej³⁶⁰ się więc uplecie,
Kto wiele rządzi na świecie.
Ale co mamy, to mamy,
Gdy tu świata używamy,
Bo ziemię Bóg ludziom sprawił,
A nieco sobie zostawił.
A iż do żywota mamy,
Mało też o wieczność dbamy.
Co zadrzemy, to zadrzemy,
A wżdy świata zażywiemy.
Ale k' rzeczy przystępując,
Różno stanów nie szacując,
Obaczywszy stany wszystkie,
Kogóż dziś mierzą pożytki?
Wszak się dawno rozumiemy,
Na jednym wózku jeździmy,
Wierę mi się tak zda, panie,
Żechmy wszystko nie Rzymianie;
Jednoż ci na świecie byli,
Co przez wspólne swe tracili,
A z jaką też czią tu byli,
A snadź wszytek świat rządzili.
Bo się zawżdy wszystko sporzy³⁶¹,
Gdzie się sprawiedliwość mnoży.
Z nas każdy, gdzie swój wrzód czuje,
Zawżdy mu więcej folguje,
Choć drugiego barziej³⁶² boli,
Niechaj cirpi³⁶³ po niewoli.

WÓJT

Panie, słysząc aż straszno stać!
Jakoż prostak nie ma się bać:
Každy tu, co ji³⁶⁴ ksiądz liczy,
Ubogiego kmiecia ćwiczcy,
Ba, leda jakim³⁶⁵ zalotem³⁶⁶,
Z tym o ziemię, by³⁶⁷ z wymiotem.
Acz to nie mej rozum głowy
Wtrącać się w takie rozmowy,
Ale łączno mówić z wami,
Bo się szacujecie sami.
Ksiądz pana wini, pan księdza,
A nam prostym zewsząd nędza,
Bo się jednak tym pobraćić,
Wójtowi to piwo płacić,
Pan się świeczki, dzwonka strzeże,
A snad³⁶⁸ jeszcze więcej wieże³⁶⁹;
Ksiądz biskupa, biskup Rzyma,
Wżdy w każdym stanie przyczyna.

³⁶⁰rychlej (daw.) — szybciej. [przypis edytorski]

³⁶¹sporzyć się (daw.) — mnożyć się; por. sporo. [przypis edytorski]

³⁶²barziej (daw.) — dziś: bardziej. [przypis edytorski]

³⁶³cirpi (daw.) — dziś: cierpi. [przypis edytorski]

³⁶⁴ji (daw.) — dziś: go, jego. [przypis edytorski]

³⁶⁵leda jaki (daw.) — byle jaki. [przypis edytorski]

³⁶⁶zalot (daw.) — zachód, korowód. [przypis edytorski]

³⁶⁷by (daw.) — niby, jakby. [przypis edytorski]

³⁶⁸snad a. snadź (daw.) — wszakże, przecież. [przypis edytorski]

³⁶⁹wieże (daw.) — dziś forma D.lp r.ż.: wieży; tu: więzienie. [przypis edytorski]

*Kmiecia*³⁷⁰ niewola

Ale nam chudym prostakom

Zewsząd cirpieć³⁷¹ nieborakom.

Zły dzwonek, a gorsza kłoda³⁷²,

Z obu stron niedobra zgoda.

Bo jako Marcin nastanie,

Snadnie³⁷³ wnet szczkawka³⁷⁴ przestanie:

Dajże czynsz, dajże kokoszy

Zać więc mało tej rozkoszy?

Dajże sep³⁷⁵, sery, gęś, jajca,

Długoś rządził, panie rajca;

Mniema, żem ten rok panem był:

To w niwecz, com się narobił.

Dajże jeszcze przedsię owies,

By też więc skakał jako pies.

Rzadkoć mam z ciebie ten obrok,

Boć go czekam przez cały rok.

A to w niwecz, com dał winę³⁷⁶

Leda o jaką przyczynę;

Bo tam snadnie o niezgodę,

Często baran mąci wodę.

Bo jako się tego ustrzedz³⁷⁷,

A co sobie ma prostak rzec?

A zać się on w prawie ćwiczysz?

Snadnie go każdy wyliczy,

A zawždy przystaw³⁷⁸ u niego,

By u posła tatarskiego.

Urządник, wójt, szołtys, pleban,

Z tych każdy chce być nad nim pan.

Temu daj gęś, temu kokosz,

Zać więc z nimi mała rozkosz?

Tłoka

A przedsię na tłokę³⁷⁹ robić?

Czasem proszą, czasem chcą bić.

Sprawnie ją nazwali tłoką,

Bo tam czasem i grzbiet sztuką³⁸⁰,

Więc potym przyda pobory,

Snadnie, kto zdrow, będzie chory,

Bo dać by z skóry wyłupić,

Pobory

By jedno duszę wykupić.

A nie daszli, wezmą ciążą³⁸¹,

Abo cię samego zwiążą:

By więc i dzieci zastawić,

Musisz się dusznie³⁸² wyprawić.

³⁷⁰*kmieć* (daw.) — chłop; *kmieci* a. *kmiecy*: chłopski. [przypis edytorski]

³⁷¹*cirpieć* (daw.) — dziś: cierpieć. [przypis edytorski]

³⁷²*dzwonek* (...) *kłoda* — dzwonek: kłatwa kościelna; *kłoda*: więzienie cywilne. [przypis edytorski]

³⁷³*snadnie* (daw.) — łatwo, zgoła. [przypis edytorski]

³⁷⁴*szczkawka* (daw.) — czkawka. [przypis edytorski]

³⁷⁵*sep* (daw.) — zsyb; podatek w ziarnie. [przypis edytorski]

³⁷⁶*wina* (daw.) — grzywna, kara pieniężna. [przypis edytorski]

³⁷⁷*ustrzedz* (daw.) — dziś: ustrzec. [przypis edytorski]

³⁷⁸*przystaw* (daw.) — strażnik, przelożony. [przypis edytorski]

³⁷⁹*tłoka* (daw.) — dobrowolna praca przy żniwie z towarzyszeniem muzyki i napitkiem. [przypis edytorski]

³⁸⁰*sztuką* — Tak w pierwodruku zam. „stłuką”. [przypis redakcyjny]

³⁸¹*ciąża* (daw.) — kara, fant; *wezmą ciążę*: wezmą ciążę, wezmą fant a. nałożą karę. [przypis edytorski]

³⁸²*dusznie* (daw.) — koniecznie. [przypis edytorski]

A jednak przedsię niesporo³⁸³,
 Chocia się tak zbiera skoro³⁸⁴,
 A wie Bóg, gdzie się rozleci,
 By jedno³⁸⁵ wylazło z kmieci.
 Nie w jednej to będzie męce,
 Biegając przez dziwne ręce.
 Poprawi więc kto kołnierza,
 Niźli dojdzie do żołnierza.
 I on³⁸⁶ nasz domek odarty,
 Co był we troje podparty,
 Już wždy³⁸⁷ dziś ma gładsze ściany
 I komin w niem³⁸⁸ murowany.
 Bo co o tym sprawę mają,
 Podobność sami mniej dają;
 A poznasz to po rozmowie,
 Kiedy się swarzą³⁸⁹ panowie.
 Wierę³⁹⁰ snadź³⁹¹ nasze wierdunki³⁹²
 Idą też czasem na trunki,
 Abowiem w to trudno ukrócić,
 Aby nie miał w ptaki wskoczyć³⁹³,
 A zwłaszcza gdy krótko leżą,
 Ty już nigdziej nie zabieży³⁹⁴.
 Ale snadź co nam do tego,
 Niechaj patrzy każdy swego³⁹⁵;
 Niechaj oni, co chcą, czynią,
 Kiedy ja mam *quittacię*.
 Boć próżno inak³⁹⁶ szacować,
 Wolno piszczkowi³⁹⁷ tańcować.
 Pan się też wymówi wojną,
 Acz ma wymówkę niestrojną³⁹⁸,
 I tam przedsię naszy³⁹⁹ płużą⁴⁰⁰,
 Więcej niż pan wojną służą.
 Bo mu już naspiżuj⁴⁰¹ wozy,
 Daj rydl⁴⁰², siekierę, powrozy,
 Już idzie jako do żupy⁴⁰³,
 Daj wojenne⁴⁰⁴, syry, krupy,
Żołnierze
 Tochmy⁴⁰⁵ więc już tu wygrali,

³⁸³niesporo (daw.) — niedużo. [przypis edytorski]

³⁸⁴skoro (daw.) — szybko. [przypis edytorski]

³⁸⁵jedno (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

³⁸⁶on (daw.) — ten. [przypis edytorski]

³⁸⁷wždy (daw.) — przecież. [przypis edytorski]

³⁸⁸w niem (daw.) — dziś: w nim. [przypis edytorski]

³⁸⁹swarzyć się (daw.) — dyskutować, rozmawiać; kłócić się. [przypis edytorski]

³⁹⁰wierę (daw.) — zaprawdę, a więc. [przypis edytorski]

³⁹¹snadź (daw.) — przecież. [przypis edytorski]

³⁹²wierdunki (daw.) — lm od: *wiardunk*: podatek, czwarta część grzywny. [przypis edytorski]

³⁹³w ptaki wskoczyć (daw.) — dać się omamić. [przypis edytorski]

³⁹⁴zabieżyć (daw.) — zająć, dojść. [przypis edytorski]

³⁹⁵niechaj patrzy każdy swego (daw.) — niech każdy pilnuje swoich spraw. [przypis edytorski]

³⁹⁶inak (daw.) — inaczej. [przypis edytorski]

³⁹⁷piszczek (daw.) — grający na piszczalce; surmacz. [przypis edytorski]

³⁹⁸niestrojny (daw.) — niewłaściwy, nienależyty. [przypis edytorski]

³⁹⁹naszy (daw.) — dziś: nasi. [przypis edytorski]

⁴⁰⁰płużyć (daw.) — opływać w dostatki, pozostawać w dobrobycie. [przypis edytorski]

⁴⁰¹naspiżować (daw.) — zaopatrzyć w żywność. [przypis edytorski]

⁴⁰²rydl (daw.) — dziś: rydel. [przypis edytorski]

⁴⁰³żupa — kopalnia soli a. kruszców. [przypis edytorski]

⁴⁰⁴wojenne (daw.) — podatek na wypadek wojny. [przypis edytorski]

⁴⁰⁵tochmy (...) wygrali (daw.) — to wygraliśmy [przypis edytorski]

Żechmy tych krup nasypali,
 Dalichmy⁴⁰⁶ też na żołnierze,
 Będzie dalibóg przymierze,
 Jużechmy spłacili⁴⁰⁷ długi,
 Mamy tam pana i sługi.
 Patrzajże jedno po chwili,
 Kto cię potka, ten nachyli.
 On żołnierz, nasz sługa głupi,
 Alić swego pana łupi.
 Niedługo panował chłopek:
 Wrzeszczy baran, leci snopek,
 A jestli⁴⁰⁸ nie pomoże Bóg,
 I jałochnie⁴⁰⁹ wziąć pewno w róg⁴¹⁰.
 Zaż to nowina na świecie,
 Iż kto kogo może, gniecie.
 Takci się chudzina żywi,
 Kto kogo może, nakrzywi.
 Lecz iście mało rozkoszy
 Mają z tej cudzej kokoszy.
 Wszak więc ich zapisy znamy,
 Kiedy pokryślają tramy⁴¹¹;
 Bo więc kiedy sobie radzi
 I nędza im nie zawadzi,
 A jeszcze ją sobie śmieszą,
 Rzkomo⁴¹² się nadzieją cieszą.
 Mniema, iż już skórę niesie,
 Chocia niedźwiedź będzie w lesie.
 Bo przedsię pić musi i jeść
 By na koniec z białego zsieść.
 A też się trafi drugiemu
 Miasto lekarstwa chromemu
 Przetrzeć do końca nogę,
 By ji dał co rychlej w szkodę.
 Bo gdzie nie może być zgoda,
 Lepsza szkodka, niżli szkoda.
 Każdy, jako może, łąta,
 Wždy, czym może, tym napłata.
 Jedno⁴¹³ nam, wieśnej⁴¹⁴ chudzinie,
 Nic niesporo wszędy ginie:
 Bo znowu nastanie nędza,
Dziesięcina
 Kiedy czas przydzie na księdza,
 Gdy chodząc snopki przewraca,
 A co tłuszczej⁴¹⁵ kopy maca;
 Wnet masz urzędnika z niego,
 Choć tobie nie trzeba tego.

⁴⁰⁶*dalichmy* (daw.) — dziś: daliśmy. [przypis edytorski]

⁴⁰⁷*jużechmy spłacili* (daw.) — już spłaciliśmy. [przypis edytorski]

⁴⁰⁸*jestli* (daw.) — jeśli. [przypis edytorski]

⁴⁰⁹*jałochna* (daw.) — młoda krowa, która nie była jeszcze cielna; jałówka, jałowica. [przypis edytorski]

⁴¹⁰*wziąć w róg* (daw.) — utrzeć rogów, upokorzyć. [przypis edytorski]

⁴¹¹*tram* (daw.) — belka, deska. [przypis edytorski]

⁴¹²*rzkomo* (daw.) — rzekomo, niby. [przypis edytorski]

⁴¹³*jedno* (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

⁴¹⁴*wieśny* (daw.) — wiejski. [przypis edytorski]

⁴¹⁵*tłuszczej* (daw.) — dziś: tłustszej. [przypis edytorski]

Natkniec⁴¹⁶ wieszka⁴¹⁷, kopie w rogu:
 „Nie mnie to dasz, synku, — Bogu”.
 Acz nie wiem, wieli Bóg o tym⁴¹⁸,
 Aż to zrozumiemy potym;
 To wiem, iż żyta nie jada,
 Bo w stodole nierad siada.
 Więc ci jeszcze będzie grozić,
 Że mu dusznie⁴¹⁹ musisz zwozić;
 Mało jeszcze, iż nań robią,
 Muszą wieźć a w łeb się skrobiać;
 Małom się panu nawoził,
 Bo ten jeszcze barziej⁴²⁰ groził.
 Owa wszędy⁴²¹ musisz podleć,
 Bo z obiema źle kaszę jeść⁴²².

*Kolenda*⁴²³

Potym bieży po kolendzie⁴²⁴
 W każdym kącie dzwonić będzie;
 Więc woła *Illuminare*⁴²⁵
 A ty chłopku musisz *dare*⁴²⁶,
 Bo dać przedsię, gdzie wziąć, tu wziąć,
 A nie daszli⁴²⁷, wnet będzie kłąć.
 Przydzie⁴²⁸ spowiedź, to się jednaj,
 A nie chceszli, coć każe, daj.
 Bo więc tam, jako chcą, karzą,
 Na koniec do piekła skażą,
 A tam niespora odprawa,
 Trudno do wyszego⁴²⁹ prawa,
 Bo się tam niedługo radzą,
 Na pierwszy rok wszystko zdadzą.
 A snadź lepiej, co dać, to dać,
 Aby wždy mógł apellować.
 Kto umrze, kto się urodzi,
 Kto ślubi⁴³⁰, kto się rozwodzi,
 I cokolwiek kto chce sprawić,
 Musi okrężne⁴³¹ postawić,
 I kołaczać nie oświęcąc,
 Aż dasz łopatkę cielęcą.
 A tak zewsząd prostym gorze⁴³²,
 Głębokieć łakomstwo morze,

Religia, Korzyść, Obrzędy

⁴¹⁶*natkniec* (daw.) — konstrukcja z partykułą -ci (skrótową do -ć); od *natknąć*: zaznaczyć. [przypis edytorski]

⁴¹⁷*wieszka* — mała wiecha. [przypis edytorski]

⁴¹⁸*wieli Bóg o tym* (daw.) — konstrukcja z partykułą -li: czy Bóg wie o tym. [przypis edytorski]

⁴¹⁹*dusznie* (daw.) — koniecznie; szybko. [przypis edytorski]

⁴²⁰*barziej* (daw.) — dziś: bardziej. [przypis edytorski]

⁴²¹*wszędy* (daw.) — wszędzie. [przypis edytorski]

⁴²²*kaszę jeść z kim* (daw.) — mieć z kim do czynienia. [przypis edytorski]

⁴²³*kolenda* (daw.) — dziś: kolęda. [przypis edytorski]

⁴²⁴*kolenda* (daw.) — dziś: kolęda; tu: świadczenia w naturze pobierane przez duchowieństwo katolickie pod koniec roku. [przypis edytorski]

⁴²⁵*woła Illuminare* — *Illuminare, illuminare Ierusalem, quia venit lux tua*: to słowa wyjęte z proroctwa Izajasza, powtarzające się jako antyfony w modlitwach kościelnych przez całą oktawę Trzech Króli [tj. przez osiem dni po święcie Trzech Króli, przypadającym na 6 stycznia; red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁴²⁶*dare* (łac.) — dawać. [przypis edytorski]

⁴²⁷*nie daszli* (daw.) — konstrukcja z partykułą -li: jeśli nie dasz. [przypis edytorski]

⁴²⁸*przydzie* (daw.) — dziś: przyjdzie. [przypis edytorski]

⁴²⁹*wyszego* (daw.) — dziś: wyższego. [przypis edytorski]

⁴³⁰*ślubić* (daw.) — brać ślub. [przypis edytorski]

⁴³¹*okrężne* (daw.) — opłata. [przypis edytorski]

⁴³²*gorze* (daw.) — nieszczęście, bieda. [przypis edytorski]

A gdzie w co nawięcej⁴³³ płynie,
Tedy tam narychlej⁴³⁴ ginie.
A ze staby się snadź ozwał,
By już na tym, co ma, przestał;
By nawięcej już miał wszego⁴³⁵,
Znajdzie wždy co przyległego,
Znajdzie do sąsiada winę⁴³⁶,
By miał naszerszą dziedzinę.
Poznasz to po jego słowie,
Bo go wnet nierządnym zowie:
Młod⁴³⁷, mógłby się jeszcze ćwiczyć,
A mnie tego kęsa życzyć,
Bo mówią wszytcy⁴³⁸ sąsiedzi:
Szkoda go, iż doma⁴³⁹ siedzi.
Jaka życność⁴⁴⁰ pana mego!
Snadźby lepiej patrzył swego,
Aby go pobożnie użył,
Czego Bogu nie zasłużył.
Bo wszystko najmem dzierzemy,
Jedno, iż tak nie baczymy.
Wnet wypadaj, kiedyć każą,
Bo bez pozwu wszytko skażą,
A zmylisz prokuracyją⁴⁴¹,
Gdy cię z dzierżenia wybiją.

Ubogi stan

A tak ten swój ubogi stan
Tak rad noszę jako i pan,
I w tym doczesnym żywocie
Snadź o mniejszym wiem kłopotcie.
Siedzę jako człowiek prawy,
Nie bodą mię cudze sprawy,
Acz mię trochę nędza gniecie,
To też odcierpię na świecie,
A gdy się każą prowadzić,
A co mi więc ma zawadzić?
Mało mi żal z tej pociechy:
Wylecę jako wróbl⁴⁴² z strzechy.

Bogatego śmierć

Bogacza więc szczkawka⁴⁴³ minie,
Kiedy go teskno od skrzynie,
Od onych miłych pieniędzy,
Co ich snadź nabierał w nędzy,
Bo czasemby⁴⁴⁴ się przemorzyć,
Tedy więc worka dołożyć,
A snadź więcej sam im służył,
Niżby ich z rozkoszą użył.

⁴³³nawięcej (daw.) — dziś: najwięcej. [przypis edytorski]

⁴³⁴narychlej (daw.) — dziś: najrychlej; najszybciej. [przypis edytorski]

⁴³⁵wszego (daw.) — wszystkiego. [przypis edytorski]

⁴³⁶wina (daw.) — tu: przyczyna. [przypis edytorski]

⁴³⁷młod (daw.) — młody. [przypis edytorski]

⁴³⁸wszytcy (daw.) — dziś: wszyscy. [przypis edytorski]

⁴³⁹doma (daw.) — w domu. [przypis edytorski]

⁴⁴⁰zyczność (daw.) — życzliwość, przychylność. [przypis edytorski]

⁴⁴¹prokuracyja (daw.) — praktyka prawnicza. [przypis edytorski]

⁴⁴²wróbl (daw.) — dziś: wróbel. [przypis edytorski]

⁴⁴³szczkawka (daw.) — dziś: czkawka. [przypis edytorski]

⁴⁴⁴czasemby (daw.) — dziś popr. czasem by. [przypis edytorski]

Bogać sobie nie przekłada
Kiedy więc worka dokłada:
Chce wieś kupić, dwór zbudować,
Staw sypać, kościół murować,
Dziewkę wyda, szaty sprawi,
A syna na dwór wyprawi.
Ale się barzo obłądził⁴⁴⁵,
Mniema, by tak wiecznie rządził.
Snadź podobno sam wyleci,
Niż rozposaży⁴⁴⁶ ty dzieci.
A ja, piekielna chudzina,
Wylecę, by⁴⁴⁷ dym z komina.
Bo trudniej wozem zatoczyć,
Anizli tak pieszo skoczyć;
A snadniej⁴⁴⁸ z gniazda wróblowi,
Niż skrzydłastemu orłowi.
Tak i ty, panie, mądrze goł,
Boć każdego gryzie swój mol;
A nikt nie zwie⁴⁴⁹, kiedy piśnie,
Kaźdegoć z nas trzewik ciśnie.

PAN

A długoż to, wójcie, ma być?
Tak masz wszystkie sobie za nic:
Boję się, iż wilka z lasu
Wyszczekasz na sie⁴⁵⁰ bez czasu,
Bo sie starać o niezgodę,
Obracając na wspak wodę.
Trudność wilka owcą uszczwac⁴⁵¹,
Motyką słońce zwojować;
Bo i prawda, gdy nietrafna,
I ta nie zawždy miestca⁴⁵² ma⁴⁵³.
Kładziesz na słowa pokrywkę,
Acz w nich masz wolną rozrywkę,
A na wsze strony dzwonka ruszasz⁴⁵⁴,
Wszędy na kolbę pokuszasz⁴⁵⁵.
Powiedasz⁴⁵⁶ o swej niewoli,
Wszak słuchając głowa boli.
A co ty masz więcej myśleć?
Zrobiwszy dzień, czynsz zapłacić.
Nie myślisz o żadnej sprawie,
Ni o wojnie ni o prawie,
Jako pies na piecu tyjesz,
Siedząc w karczmie, gębę myjesz,
Bo pan musi strzedz⁴⁵⁷ twej krzywdy,

⁴⁴⁵obłądzić się (daw.) — mylić się. [przypis edytorski]

⁴⁴⁶rozposażyć (daw.) — wyposażyć. [przypis edytorski]

⁴⁴⁷by (daw.) — tu: niby. [przypis edytorski]

⁴⁴⁸snadniej (daw.) — łatwiej. [przypis edytorski]

⁴⁴⁹nikt nie zwie (daw.) — nikt się nie dowie. [przypis edytorski]

⁴⁵⁰sie (daw.) — dziś: się. [przypis edytorski]

⁴⁵¹uszczwac (daw.) — poszczuć, zaszczuć (na polowaniu). [przypis edytorski]

⁴⁵²miestce (daw.) — miejsce. [przypis edytorski]

⁴⁵³nie zawždy miestca ma (daw.) — dziś: nie zawsze ma miejsce. [przypis edytorski]

⁴⁵⁴dzwonka ruszac (daw.) — przypominać rzecz niemiłą. [przypis edytorski]

⁴⁵⁵na kolbę pokuszać (daw.) — narażać się na kije. [przypis edytorski]

⁴⁵⁶powiedać (daw.) — powiadać, mówić. [przypis edytorski]

⁴⁵⁷strzedz (daw.) — dziś: strzec. [przypis edytorski]

Aby jej niskąd⁴⁵⁸ nie miał nigdy,
Ale pana nikt nie strzeże
I sam nie zwie⁴⁵⁹, gdzie sie⁴⁶⁰ zrzeże⁴⁶¹.
Bo dziś u każdego prawa

Prawo

Zwłaszcza prostym trudna sprawa,
Wszyscy więc bywamy krzywi,
Ledwy⁴⁶² sie chytry pożywi.
Bo dziś nasza sprawiedliwość
Czyni ludziom wielką chciwość,
A nie spi na nią bezpiecznie,
Bo ją iście⁴⁶³ stracisz wiecznie.
Bo jeden waży na pokłony,
Drugi chwyta za zagony,
A trzeciego ufukają,
Leda mu co tam zabają,
Aż mój, co porywał wodzą⁴⁶⁴,
Już nim w uździenicy chodzą.
Wieręc lepiej, miły brachu⁴⁶⁵,
Jednaj sie⁴⁶⁶ z tego przestachu.

Dary

A drugiemu idą dary,
Tu więc już tam niemasz⁴⁶⁷ miary.
Bo ty zdawna⁴⁶⁸ tę moc mają,
Każdą srogość ukracają,
Czasem i przysięgi łamią....
Wiele ich na ten wrzód chramią⁴⁶⁹.
Bo aczby właśnie miało być,
Wszystko na stronę odłożyć,
Strach, miłość i powinności,
A trwać przy sprawiedliwości,
Jedno⁴⁷⁰ brać Boga przed oczy —
A ktoż z tego nie wykroczy?
Bo dobry zawojek⁴⁷¹ w zimie,
Kiedy kto weń grzbiet uwinie;
Nie zawadzi też koniczek,
Właszek⁴⁷², inochodniczek⁴⁷³,
Bo szkoda tej starej dusze,
Iż sie⁴⁷⁴ na zlej szkapie kłusze⁴⁷⁵.
Wie, iż źle, czasem sie boi,

⁴⁵⁸niskąd (daw.) — dziś: znikąd. [przypis edytorski]

⁴⁵⁹sam nie zwie (daw.) — sam się nie dowie. [przypis edytorski]

⁴⁶⁰sie (daw.) — dziś: się. [przypis edytorski]

⁴⁶¹zrzezać się (daw.) — ponieść stratę. [przypis edytorski]

⁴⁶²ledwy (daw.) — dziś: ledwie. [przypis edytorski]

⁴⁶³iście — naprawdę, rzeczywiście. [przypis edytorski]

⁴⁶⁴wodzą (daw.) — forma B.l.p: wodzę; uzdę. [przypis edytorski]

⁴⁶⁵brach (daw.) — brat. [przypis edytorski]

⁴⁶⁶sie (daw.) — dziś: się. [przypis edytorski]

⁴⁶⁷niemasz (daw.) — dziś: nie masz [przypis edytorski]

⁴⁶⁸zdawna (daw.) — dziś popr.: z dawna. [przypis edytorski]

⁴⁶⁹chramić (daw.) — chromać, chorować; *wiele ich na ten wrzód chramią*: wielu choruje na ten wrzód. [przypis edytorski]

⁴⁷⁰jedno (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

⁴⁷¹zawojek (daw.) — nakrycie, zwł. nakrycie głowy. [przypis edytorski]

⁴⁷²właszek — zdrobn. od: *walach*; koń wykastrowany (najczęściej roboczy, pociągowy itp.). [przypis edytorski]

⁴⁷³inochodniczek (daw.) — koń stępak. [przypis edytorski]

⁴⁷⁴sie (daw.) — dziś: się. [przypis edytorski]

⁴⁷⁵kłusze (daw.) — od: *kłusić*: biec a. jechać szybko. [przypis edytorski]

A jednak przedsię⁴⁷⁶ przy swym stoi;
Bo by nierad, tedy musi,
A zać go więc jeden kusi.

Prokurator

Bo owy prokuratorzy
Ma na się tęgę doktory.
Bo więc owi zwolennicy,
Gdy się⁴⁷⁷ zejdą w kupę wszytcy,
Nie jednemu zmylą szyki,
Mówiąc rozliczne języki⁴⁷⁸,
A kogo chcą, sucho zmyją,
Stawiać tę Babiloniją.
Już wnet gębę wzgórze wznosi,
Gdy go kto o swą rzecz prosi,
Tu wnet zdaleka⁴⁷⁹ załawia,
Trudnościami się⁴⁸⁰ wymawia;
Aby nie dla twej przyjaźni,
Zmył by się na suszy w łązni;
Ale ukaż rychlej swą rzecz,
Boć mi barzo pilno iść precz⁴⁸¹.
Więc tu czcie⁴⁸² a głową chwieje,
Z onego się prawa śmieje.
A to, nieboże, na kroku,
Małoś tu nie stracił roku.
Rozlicznie cie będzie winił:
Złe masz prawo, źleś uczynił;
Nie będzieli mej pilności,
Iście nie ujdiesz trudności;
Ale gdyby chciał dołożyć,
Mogłoby twe prawo ożyć.
Jeszcze bych ja dziurę znalazł,
Kędybyś z tej sieci wylazł,
Trudność prawa
To się już ciągni⁴⁸³ jako lis,
Daj od minut⁴⁸⁴, daj na zapis,
Daj pamiętne⁴⁸⁵, dajże winę⁴⁸⁶,
Leda o jaką przyczynę;
Targuj, rozłożoność kramy:
Pozwy, minuty, membrany⁴⁸⁷.
A niż odprawisz doktora,
Tedyć ubędzie pół wora.
Zać tam mało krotofile,
Ni by się⁴⁸⁸ nastuchał mile.
Woźny woła, sędzia zdawa,
Drugi w wiązanie zeznawa,
Trzeci cię z boku przytyka,

Prawnik, Korzyść

⁴⁷⁶przedsię (daw.) — przecież. [przypis edytorski]

⁴⁷⁷się (daw.) — dziś: się. [przypis edytorski]

⁴⁷⁸mówiąc rozliczne języki (daw.) — dziś: mówiąc rozlicznymi językami. [przypis edytorski]

⁴⁷⁹zdaleka (daw.) — dziś popr.: z daleka. [przypis edytorski]

⁴⁸⁰się (daw.) — dziś: się. [przypis edytorski]

⁴⁸¹iść precz (daw.) — iść sobie; odejść. [przypis edytorski]

⁴⁸²czcie (daw.) — czyta; od czyść: czytać. [przypis edytorski]

⁴⁸³ciągni się (daw.) — tryb rozkazujący od: ciągnąć się, wysilać się na wydatki. [przypis edytorski]

⁴⁸⁴minuty (daw.) — wypisy z akt. [przypis edytorski]

⁴⁸⁵pamiętne (daw.) — czesne, płaca sędziowska. [przypis edytorski]

⁴⁸⁶wina (daw.) — grzywna, kara pieniężna. [przypis edytorski]

⁴⁸⁷membrany (daw.) — pergaminy, dokumenty. [przypis edytorski]

⁴⁸⁸się (daw.) — dziś: się. [przypis edytorski]

Sąsiad sie k'wiosce przymyka,
 Snadź by sie tam nie nasiedział,
 Kto o tym przed tym nie wiedział.
 A niż⁴⁸⁹ będzie koniec tego,
 Musisz skakać zajęczego.
 Kłusz sie⁴⁹⁰ na wiece z powiatu,
 Ćwicz sie, a dziwi sie⁴⁹¹ światu,
 Potym pociągniesz za dworem,
 Tam więc już miej rozum z worem,
 Bo tam leda o przyczynę⁴⁹²
 Rozwiążesz grzywnie suprymę⁴⁹³.
 Potym cię puszczą do grodu:
 Mniemasz, że już chwała Bogu,
 Jeszcześ nie prawie uleżał,
 Ledwys tu pół kresu zbieżał,
 Jeszczeć nie koniec przestachu
 Ciągn sie⁴⁹⁴ przedsie, panie Machu:
 I tam ci bóty⁴⁹⁵ podszyją,
 Niż wezmiesz egzekucyją⁴⁹⁶.
 A snadź co utracisz na to,
 Kupiłby tak wiele za to.
 Bo gdy przydzie na jednanie⁴⁹⁷,
 Przedsieć w onej kłobie⁴⁹⁸ stanie,
 Ale iż pociechy nie dał,
 Zda mu sie, iż wiele wygrał.
 Ano dawno ta pociecha
 Wszytko mu wywlekła z miecha⁴⁹⁹.
 Czym sie było innym cieszyć,
 Niż upór wieść a nie mieć nic.
 Krótka radość a żal długi,
 Może sie⁵⁰⁰ nakarać⁵⁰¹ drugi.
 Lepiej sie doma⁵⁰² osędzić⁵⁰³,
 Niż w tym głuchym lesie błędzić,
 Bo zaż jedno ten świat rządzi,
 Który za pięć groszy sądzi,
 I owić sie domacają,
 Chocia więc doma siadają.
 Lecz, iż to przewara⁵⁰⁴ stara,
 Wiele może pycha szara.
Wojna
 Przydzie wojna, to wiec krępuj,
 Chleb susz, szoldrę⁵⁰⁵, krupy gotuj.

⁴⁸⁹niż (daw.) — tu: nim, zanim. [przypis edytorski]

⁴⁹⁰kłusz sie (daw.) — biegnij; od: *kłusić*: szybko iść, bieć. [przypis edytorski]

⁴⁹¹dziwi sie (daw.) — forma trybu rozkazującego: dziw się; przyglądaj się. [przypis edytorski]

⁴⁹²leda o przyczynę (daw.) — z byle przyczyny. [przypis edytorski]

⁴⁹³supryma — część wierzchnia; *rozwiązać grzywnie suprymę*: wydać całą grzywnę. [przypis edytorski]

⁴⁹⁴ciągn sie a. ciągni sie (daw.) — tryb rozkazujący: wydawaj; od: *ciągnąć się*, wysilać się na wydatki. [przypis edytorski]

⁴⁹⁵bóty (daw.) — boty; dziś: buty. [przypis edytorski]

⁴⁹⁶egzekucyją wziąć (daw.) — mieć w ręku wyrok sądu; *egzekucyją*: daw. forma B.lp r.ż. [przypis edytorski]

⁴⁹⁷jednanie — pojednanie, zgoda, ugoda. [przypis edytorski]

⁴⁹⁸kłoba (daw.) — jęczyzek u wagi; *stanąć w kłobie*: wyrównać się, pojednać. [przypis edytorski]

⁴⁹⁹miech — mieszek, sakiewka na pieniądze. [przypis edytorski]

⁵⁰⁰sie (daw.) — dziś: się. [przypis edytorski]

⁵⁰¹nakarać się (daw.) — opamiętać się; *karać się*: brać sobie przestrożę. [przypis edytorski]

⁵⁰²doma (daw.) — w domu. [przypis edytorski]

⁵⁰³osędzić się (daw.) — zestarzeć; por. sędziwy. [przypis edytorski]

⁵⁰⁴przewara (daw.) — wada; przygana. [przypis edytorski]

⁵⁰⁵szoldra (daw.) — solona szynka. [przypis edytorski]

Choć narzekarz⁵⁰⁶, panie wójcie,
Ale nam przedsię niestocie.
Iście drugi zmyli kroki,
Kiedy przyda owy⁵⁰⁷ roki⁵⁰⁸,
Co je więc wiciami zową,
Wierę drugi zwierci głową.
Trudno tam brać do powiatu,
Ćwicz się⁵⁰⁹, włóczęc się po światu.
Ano więc kolasy skrzypią,
Po drogach się krupy sypią,
Ano wszędy za tobą mróz,
Szkapą ustał, złamał się wóz,
Ano więc za szyję kapie,
Jeść niemasz⁵¹⁰ co onej szkapie;
Panowie wędzonkę ciągną,
W krupach się myszy zalęgną,
Drugi też z kijem wendruje⁵¹¹,
Kury po wsiach popisuje,
Więc toż czasem miasto⁵¹² kura⁵¹³
Przepadnie się na łbie skóra.
Czasem na się ten kij nosi,
Lepiej ów zwyszył⁵¹⁴, co prosi;
Bo więc każdemu żal swego,
Paś na swym, niechaj⁵¹⁵ cudzego.

Trwoga

Nuż kiedy nastaną trwogi,
Wnet na łbie urosną rogi,
Kiedy w bęben zakolącą,
To więc uzdy, czapki tracą.
Co więc kto może, to chwyta,
Drugi swego konia pyta;
Bieży, popluskal się kaszą,
Bo go szpetnie z tyłu straszą;
A niżli przyjdzie do szyku,
Nachodzi się drugi w łyku.
Otożes zyskał, nasz panie!
To nic, co się w łeb dostanie.

Szkoda wojenna

A cóż z tego za pożytek,
Ukaże to sposób wszytek;
Snadź tknąwszy wszytki osoby,
Żadny nie ujdzie bez szkody,
Bo gdy się już wszytscy skupią,
To więc z księdza, kmiecia łupią.
A ktoby⁵¹⁶ mógł oszacować,
Co samych będzie kosztować,
A przedsię nic nie wygramy,

⁵⁰⁶*narzekarz* (daw.) — dziś: narzekasz. [przypis edytorski]

⁵⁰⁷*owy* (daw.) — te, tamte. [przypis edytorski]

⁵⁰⁸*roki* (daw.) — termin, kadencja. [przypis edytorski]

⁵⁰⁹*się* (daw.) — dziś: się. [przypis edytorski]

⁵¹⁰*niemasz* (daw.) — dziś: nie masz. [przypis edytorski]

⁵¹¹*wendruje* (daw.) — dziś: wędruje. [przypis edytorski]

⁵¹²*miasto* (daw.) — zamiast. [przypis edytorski]

⁵¹³*kur* — kogut. [przypis edytorski]

⁵¹⁴*zwyszyć* (daw.) — przeważać, wyjść na czymś dobrze. [przypis edytorski]

⁵¹⁵*niechać* (daw.) — nie ruszać; por. dziś: poniechać. [przypis edytorski]

⁵¹⁶*ktoby mógł* (daw.) — dziś popr.: kto by mógł. [przypis edytorski]

Chocia tam sami bywamy:
 Bo snadź lepsza rządna trocha,
 Niźli wielkość, kiedy płocha.
 Ale tknąwszy równo osób,
 Snadźby sie mógł znaleźć sposób,
 Iżby krup wozic nie trzeba,
 A nie męcząc tego chleba.
 Lecz sie bawimy na łupiech,
 Wiele nas ulega w trupiech⁵¹⁷
 I wyliczać mało trzeba,
 Co tego próżnego chleba.
 A snadźbychmy lepszy byli⁵¹⁸,
 Gdybychmy społu⁵¹⁹ gonili,
 Nie jedno ⁵²⁰by zając wypadł,
 Czasemby⁵²¹ i wilk nie dojadł.
 Mychmy chudzi, mało krzywi,
 Ledwechmy swą trochę żywi,
 Przedsię każdy swój kres zbieży,
 Acz tłustszy, w kącie uleży,
 Wyglądając na każdy czas,
 Bronić sie abo łomić⁵²² las.
 Bo i to czasem pomoże,
 Podleźć, kto skoczyć nie może,
 A wielki to rozum uciec,
 Gdzie nie równo nogami siec.
 Wy, duchowni a panowie,
 Co macie w workach i w głowie,
 Strzeżcie zamków a kościołów,
 By z nich nie było popiołów,
 Bo w nich złota, srebra wiele,
 Nacz⁵²³ ważą nieprzyjaciele.
 A do tych złotych kielichów
 Ostrzegajcie z ordy⁵²⁴ mnichów.
 A snadźby większa przyczyna
 Dać na to, niżli do Rzymu;
 Bo nic w rozkoszach po złocie,
 Potrzebniejsze nam w kłopotcie.
 Namci snadniej⁵²⁵ od swej trochy,
 Gdy znajdą jakie popłochy,
 Nie czekam pewnej nowiny,
 Wylecę, by⁵²⁶ bąk ze trzciny.
 A kto ma motyla gonić,
 Woli sie z jastrzębem⁵²⁷ łomić.
 A snadź snadniej bogacz zginie,
 Bo go więc teskno od skrzynie,
 A snadniej każdego ptaka
 U gniazda jąc, nieboraka.

⁵¹⁷uledz w trupiech (daw.) — paść trupem; uledz: daw. ortografia, dziś: ulec. [przypis edytorski]

⁵¹⁸snadźbychmy lepszy byli (daw.) — przecież bylibyśmy lepsi. [przypis edytorski]

⁵¹⁹społu (daw.) — społem, razem. [przypis edytorski]

⁵²⁰nie jedno (daw.) — nie tylko. [przypis edytorski]

⁵²¹czasemby (...) nie dojadł (daw.) — dziś popr.: czasem by nie dojadł. [przypis edytorski]

⁵²²łomić (daw.) — łamać. [przypis edytorski]

⁵²³nacz (daw.) — na co. [przypis edytorski]

⁵²⁴ostrzegać z ordy (daw.) — bronić przed Tatarami. [przypis edytorski]

⁵²⁵snadniej (daw.) — łatwiej. [przypis edytorski]

⁵²⁶by (daw.) — tu: niby. [przypis edytorski]

⁵²⁷jastrzębem (daw.) — dziś: jastrzębiem. [przypis edytorski]

Aleć sie w tym mało czują,
Przedsie nam grzywny smakują.
Tenże dziś błąd, co i łoni⁵²⁸,
Każdy na swe skrzydło goni⁵²⁹,
A prze nasz własny pożytek
Ginie pospolity użytek.
Ano snadź lepiej przeboleć,
Niż krótko stękać a śmierć mieć;
A lepiej, iż palec boli,
Niż wszystko ciało w niewoli.
I mądry, gdy dom buduje,
Co rychlej końca pilnuje;
Już piec, komin, stoły, ławy,
To już więc drobniejsze sprawy,
Bo gdyby nie było dachu,
Snadźby pan piec był w przeststrachu.
Ja mówię, cobych rad widział⁵³⁰,
Czynić może, kto będzie chciał,
Bo snadź, by najlepsze zdanie,
Przedsię na nim nie przestanie.

Dom

PLEBAN

Wierę, panie, trudno snadź ksiądz
Tak wiele ma w swym łbie dosiądz,
A iście plebania głowa
Prosta na ty⁵³¹ wasze słowa
Ale sie tak płotu dzierząc,
A nikomu sie nie mierząc,
Może, co chce, kto chce mówić,
Wszak z mej rzeczy⁵³² nie będzie nic.
My tak więc od tych słychamy,
Co je wždy za mędrsze mamy,
Iż na każdej ziemskiej sprawie
Kocha sie każdy w swym prawie.
Świeckim jest ta sprawa dana
Bronić kmieci i plebana,
Bo go pan i ksiądz używa,
A teraz rzadko bogat⁵³³ bywa.
Kmiotek prosty na robotę
Wszystkę wydał swą prostotę,
A to jego wszystka chciwość
Mieć pokój a sprawiedliwość.
To mu sie działem dostało;
Nam wszystko inne zostało.
Duchowny stan jest tak sprawion⁵³⁴,
A na ten urząd postawion⁵³⁵:
Prosić Boga za świecki stan,
W którym zależy kmieć i pan.
Więc ksiądz strzeże wiatyka,

⁵²⁸łoni (daw.) — zeszłego roku. [przypis edytorski]

⁵²⁹każdy na swe skrzydło goni (daw.) — każdy pilnuje własnej korzyści. [przypis edytorski]

⁵³⁰co bych rad widział (daw.) — co bym chętnie widział. [przypis edytorski]

⁵³¹ty (daw.) — dziś: te. [przypis edytorski]

⁵³²rzecz (daw.) — tu w znaczeniu pierwotnym: mowa. [przypis edytorski]

⁵³³bogat (daw. forma imiesł.) — bogaty. [przypis edytorski]

⁵³⁴sprawion (daw.) — dziś: sprawiony. [przypis edytorski]

⁵³⁵postawion (daw.) — dziś: postawiony. [przypis edytorski]

Kmiecia też pilna motyka.
 Wam, co was rycerzmi zową,
 Należy mur przebić głową.
 Lecz, gdyby tak na to przyszło,
 Tejby głowie na złe wyszło,
 Bo by był łeb w silnej męce,
 By⁵³⁶ mu nie pomogły ręce.
 A tak i my, gdychmy różno,
 Snadź zorzemy piasek próżno,
 Choć nas wiele w pługu chodzi,
 Przedsie sie nic nie urodzi,
 A każda rzecz, kiedy różna,
 I słabsza i czasem próżna.
 I koła sie snadniej⁵³⁷ toczą,
 Kiedy wszyscy czterzej⁵³⁸ skoczą,
 Ale gdy siodłowy⁵³⁹ mdleje,
 I woźnica złej nadzieje:
 Już mu droga nie tak spora,
 Kłusze⁵⁴⁰ milę do wieczora.
 A my snadź prawie na suszy
 Uwiąznięliśmy po uszy,
 A co dalej więcej lgniemy,
 Jeśli społu nie dźwigniemy.
 A tak wy, panowie mili,
 Dobrzebyście uczynili,
 Byście prawie w to wkroczyli,
 Boście sie nam przeoczyli:
 Na nas, na kmiecie wołacie,
 A sami sie ochylacie⁵⁴¹.
 Szukajcie też czasem drogi,
 Aby wždy wytchnął ubogi,
 Bo i szkapy nie tak włoką,
 Gdy jedno⁵⁴² jednego sieką.
 A ciężej przydzie na owy,
 Kiedy ustanie siodłowy⁵⁴³.
 Ale wy przedsie niedbacie,
 Dawno te dziurę łaciecie,
 A niesporo jako gorze,
 Przedsie sie wam zawždy sporze.
 Bo zać to nowa biesiada,
 Jako nastala ta zwada;
 Pan sie o tym z księdzem swarzy⁵⁴⁴,
 Wójt przedsie złe piwo warzy,
 A tym zawždy zamykają:
 Wójt płaci, księdzu nałają.
 Chocia czasem nie barzo krzyw,
 Každy swego strzeże, kto żyw;
 Tknicie sie też jedno sami,
 A ciągnicie się równo z nami,

⁵³⁶by (daw.) — tu: gdyby. [przypis edytorski]

⁵³⁷snadniej (daw.) — łatwiej. [przypis edytorski]

⁵³⁸czterzej (daw.) — dziś: czterej. [przypis edytorski]

⁵³⁹siodłowy (daw.) — koń lewy w parze koni w zaprzęgu. [przypis edytorski]

⁵⁴⁰kłusze (daw.) — biegnie; od: *kłusić*: szybko iść, biec. [przypis edytorski]

⁵⁴¹ochylać się (daw.) — uchylać się od czego. [przypis edytorski]

⁵⁴²jedno (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

⁵⁴³siodłowy (daw.) — koń lewy w parze koni w zaprzęgu. [przypis edytorski]

⁵⁴⁴swarzyć się (daw.) — dyskutować, rozmawiać; kłócić się. [przypis edytorski]

A zjednajcie komisję,
 Rozwieść tę kontrybucją⁵⁴⁵.
 Boć jako skoro nastala,
 Tak wnet z wiardunkiem⁵⁴⁶ ślub brała,
 A nie będzili rozwodu,
 Doczekacie po nich płodu.
 Bo acz się więc wszytcy znoszą,
 Co ich na ty gody proszą,
 Ale nie wszytkim smakują
 Bo więc nierówno tańczują.
 Książd więc z wójtem tam herst wodzi⁵⁴⁷,
 A też tym nawięcej szkodzi;
 Pan siedzi jako starosta,
 Temu gody, swatkom chłosta.
 Ale by tak udziałano,
 Iżby równo nalewano,
 Iście w każdej krotchwili
 Weselszyby goście byli.
 I nie tak snadź wielka szkoda,
 Gdzie się trafi spólna zgoda,
 A kiedy pójdziem koleją,
 Rychlejci nam drugą naleją,
 I gospodarzowi mniej wadzi,
 Kiedy sobie goście radzi,
 Ale gdy jeden ulewa,
 Każdy tego nierad miewa.

WÓJT

Ja już jedno łbem kolyszę,
 Dziwując się, co tu słyszę;
 Bo my jedno⁵⁴⁸ przysłuchamy,
 A zdaleka⁵⁴⁹ zaglądamy,
 Dziwując się, co się dzieje,
 A czemu tak świat tępieje.
 Prawdę mówisz, miły księżu,
 Dobrzeć, gdzie wszytkich dosięże.
 Ale cóż mamy temu rzec?
 Trudność suche łyka odrzeć.
 Rozmyśli się więc każdy wczas,
 Bo owo zły na nas niemasz⁵⁵⁰.

Zbytki

Coż to czyni, jedno⁵⁵¹ zbytki
 Tyć każą wszytki pożytki,
 Tyć nam wszytkim łupią oczy,
 Bo każdy z miary wykroczy.
 Jako tako gdzie wziąć, tu wziąć,
 Wždy się jednak przedsie ciągnąć.

Potrawy

Zaż dziś nie dziwne potrawy,
 Aż wielkim kosztem przyprawy,

⁵⁴⁵rozwieść kontrybucją (daw.) — położyć koniec daninom. [przypis edytorski]

⁵⁴⁶wiardunk (daw.) — podatek, czwarta część grzywny. [przypis edytorski]

⁵⁴⁷herst wodzić (daw.) — rej wodzić, przewodzić. [przypis edytorski]

⁵⁴⁸jedno (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

⁵⁴⁹zdaleka (daw.) — dziś popr.: z daleka. [przypis edytorski]

⁵⁵⁰niemasz (daw.) — dziś: nie masz. [przypis edytorski]

⁵⁵¹jedno (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

Aż czasem owi, co siedzą,
 Nie zawždy wiedzą, co jedzą:
 Ano jedna z złotą głową,
 A czart wie, jako je zową.
 Żacy więc nam powiadają,
 Co im tam w garnki dawają⁵⁵²:
 Jakieś torty trudnonosze,
 Toć dziś barzo tępią grosze,
 A bogacą cudze kramy,
 Pozłocone marcepany,
 Nuż uspaniny, cenadry⁵⁵³,
 Pozłocisty baran z fladry.
 Ano snadź lepszy, co wrzeszczy
 I mieszek po nim nie trzeszczy,
 Bowiem z niego dwoje żniwo⁵⁵⁴:
 Mięso zjeść, skóra za piwo,
 A rogi dać na grzebienie;
 Nie zawždyć zdrowy jelenie.
 Nuż co kosztuje piwnica,
Zbytek w picciu
 Toć więc boża tajemnica.
 A takie picia nastają,
 Co je dziwno przezywają.
 Bo nasz szoltys⁵⁵⁵ ma tam syna,
 Co więc strzeże tego wina,
 A iście kto kogo chce czcić⁵⁵⁶,
 Musi się dziś mieszek pocić.
 Ciągni się⁵⁵⁷, panie Walanty,
 W piniolle⁵⁵⁸, w alekanty⁵⁵⁹,
 To słodkie a to korzenne,
 A to ma barwy odmienne,
 Obejrzcież, panowie moi,
 Bóg wiedz, już trzeci rok stoi.
 To więc we wsze kąty leją,
 A drudzy się spiwszy śmieją,
 Podstoli, kuchmistrz, podczaszy,
 Każdy swój garniec wystraszy.
 Bo drzy łyka, póki się drą,
 A co wiedzieć, kiedy pomrą.
 A teraz wždy, póki żniwo,
 Już więc zadziera co żywo,
 A czasem drudzy nie znają,
 Czego im więc nalewają:
 Ipokras abo trywijał,
 Co on dba, gdy szyję nalał.
 Bo co panom nalewają,
 K'temu się więc wszytcy mają.
 A ty insze picia proste
 Mają to za drobne chłosty,

⁵⁵²żacy (...) *co im tam w garnki dawają* — daw. zwyczajem było dawanie w garnuszki ubogim żakom szkolnym potraw pozostałych ze stołów pańskich. [przypis edytorski]

⁵⁵³cenadry a. cynadry — wnętrzności z ryby; wątróbki; nerki. [przypis edytorski]

⁵⁵⁴dwoje żniwo (daw.) — podwójne żniwo. [przypis edytorski]

⁵⁵⁵szoltys (daw.) — dziś: sołtys. [przypis edytorski]

⁵⁵⁶czcić (daw.) — uczcić, ugościć. [przypis edytorski]

⁵⁵⁷ciągnąć się (daw.) — wysilać się na wydatki; *ciągni się* (tryb rozkazujący) wydawaj. [przypis edytorski]

⁵⁵⁸piniolle — piniolo; zamorskie wina. [przypis edytorski]

⁵⁵⁹alekant — wino hiszpańskie alkańskie (od: Alicante). [przypis edytorski]

Muszkatellę, małmazyją⁵⁶⁰,
 To już więc tą pijał liją?
 Więc mu nazajutrz smakuje,
 A gdzie darmo pić nie czuje.
 Nie lza⁵⁶¹ jedno⁵⁶² z wami płacić,
 Przydzie sie z mieszkciem pobracić.
 Więc sie tu, jako lis ciągnie,
 A z tego sie szpital łagnie⁵⁶³.
 Ano czasem, bracia naszymy⁵⁶⁴,
 Lepiejby przestać na kaszy,
 Niż sie w wielkie koszty wdawać,
 A na wioskach dług zeznawać.
 Bo pomni⁵⁶⁵ na to, nieboże,
Miernie długo trwa
 Iż mierne⁵⁶⁶ dłużej trwać może,
 A żadnemu nie przystoi
 Cokolwiek nad swój stan stroi.
 Snadź przystojniej po staremu
 Folgować stanowi swemu,
 A wedle starych kwitacyj⁵⁶⁷
 Kto nie ma zacz⁵⁶⁸, ten piwo pij,
 Bo barzo⁵⁶⁹ z owego wina
 Zamnoży sie więc chudzina⁵⁷⁰.
 Wszakęś Polak, dierz sie swego
 Seropu⁵⁷¹ przyrodzonego⁵⁷²,
 I na tym sie, co uwarzysz,
 Natańcujesz i naswarzysz⁵⁷³,
 A niechaj⁵⁷⁴ tego kramnego⁵⁷⁵,
 Boć sie skazi plec⁵⁷⁶ od niego.
 A snadź jakoż to powstało,
 Dziwniejszych wrzodów nastalo?
Przygody pijanych
 Zać mała o tym praktyka:
 Podagra, fluks⁵⁷⁷, scyatyka⁵⁷⁸,
 A niemala w ludziech⁵⁷⁹ dziura,
 Jako nastala pleura⁵⁸⁰.
 Cóż to czyni, jedno⁵⁸¹ zbytek
 Ukaże to sposób wszytek⁵⁸²:

⁵⁶⁰*małmazyja* — małmazja; wino greckie (z Krety). [przypis edytorski]

⁵⁶¹*nie lza* (daw.) — nie trzeba, nie należy, nie wolno. [przypis edytorski]

⁵⁶²*jedno* (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

⁵⁶³*łagnie* (daw.) — dziś: łęganie. [przypis edytorski]

⁵⁶⁴*naszy* (daw.) — dziś: nasi. [przypis edytorski]

⁵⁶⁵*pomni* (daw.) — tryb rozkazujący: pomnij; pamiętaj, wspomnij. [przypis edytorski]

⁵⁶⁶*mierne* (daw.) — umiarkowane. [przypis edytorski]

⁵⁶⁷*kwitacyja* (daw.) — kwit. [przypis edytorski]

⁵⁶⁸*zacz* (daw.) — za co. [przypis edytorski]

⁵⁶⁹*barzo* (daw.) — bardzo. [przypis edytorski]

⁵⁷⁰*chudzina* (daw.) — biedak. [przypis edytorski]

⁵⁷¹*serop* (daw.) — syrop. [przypis edytorski]

⁵⁷²*serop przyrodzony* — tu: piwo. [przypis edytorski]

⁵⁷³*swarzyć się* (daw.) — dyskutować, rozmawiać; klócić się; *naswarzyć się*: nagadać się. [przypis edytorski]

⁵⁷⁴*niechać* (daw.) — nie ruszać; zaniechać, porzucić, zostawić. [przypis edytorski]

⁵⁷⁵*kramny* (daw.) — pochodzący z kramu; kupny. [przypis edytorski]

⁵⁷⁶*pleć* (daw.) — cera. [przypis edytorski]

⁵⁷⁷*fluks* (daw.) — stan zapalny; reumatyzm. [przypis edytorski]

⁵⁷⁸*scyatyka* (daw.) — scjatyka; ischias, rwa kulszowa. [przypis edytorski]

⁵⁷⁹*w ludziech* (daw.) — dziś: w ludziach. [przypis edytorski]

⁵⁸⁰*pleura* — zapalenie opłucnej. [przypis edytorski]

⁵⁸¹*jedno* (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

⁵⁸²*wszytek* (daw.) — wszystek; każdy. [przypis edytorski]

Pić gorąco, korzenno jeść,
Musi drugi przez czasu sieć⁵⁸³.
Bo nie pomoże piguła,
Kiedy w bok kole rywula⁵⁸⁴.
Doktor stojąc w możderz⁵⁸⁵ tłucze⁵⁸⁶,
Pan stracił od zamku klucze,
Więc mu leje w gardło serop,
A on zdycha opily chłop:
Wygrał, iż był na biesiedzie,
Zsiadł z konia, na deszczce⁵⁸⁷ jedzie.
Každy to sowito⁵⁸⁸ płaci,
Zdrowie i pieniądze traci.
A to wszystko zbytki mnożą,
Nie jednego ty⁵⁸⁹ w grób włożą.

Gracze

Nuż jakie dziś gry nastaly,
Z których ginie koszt niemały.
Dziwne fluksy⁵⁹⁰, turmy⁵⁹¹, rusze⁵⁹²,
Aż drugi na stole kłusze⁵⁹³,
Bo się więc już nie rozmyśla,
Póki stołu stawa⁵⁹⁴, kryśla,
Bo musi przybrać na nowe,
Dał teraz schować gotowe.
Klenotki się pocierają;
I ci tracą, co nie grają,
Bo więc kiedy się rozprawią,
Iż już jednego odprawią —
Siedzi, podjął rękę, śpiewa,
Ciągnie się⁵⁹⁵, rzkomo poziewa,
Ale bodaj mu tak psia mać,
Jakoć mu się wtenczas chce spać.
Ciągnie za palec drugiego,
Aby mógł zwlec sygnet z niego,
Barzoby rad temu sprostał,
By mu jako stryjem został.
A cóż z tego potym roście⁵⁹⁶?
Každy się domyśli proście⁵⁹⁷:
Falsze, przymówki, niezgoda,
Krótka radość, długa szkoda.
Bo ślubi wrócić w godzinie,
Więc ledwy⁵⁹⁸ w rok, czasem zginie,
Bo acz wygra, wždy niesporo,
Gra nie czyni pożytku

⁵⁸³sieć (daw.) — siąść. [przypis edytorski]

⁵⁸⁴rywula — przednie wino reńskie. [przypis edytorski]

⁵⁸⁵możderz (daw.) — dziś: możdzierz. [przypis edytorski]

⁵⁸⁶doktor stojąc w możderz tłucze — daw. lekarz posiadał również umiejętności aptekarskie i przyrządzał sam lekarstwa. [przypis edytorski]

⁵⁸⁷na deszczce (daw.) — na deseczce. [przypis edytorski]

⁵⁸⁸sowito (daw.) — sowicie; obficie. [przypis edytorski]

⁵⁸⁹ty (daw.) — te, one. [przypis edytorski]

⁵⁹⁰fluks — tu: karty jednego koloru ułożone kolejno; strit. [przypis edytorski]

⁵⁹¹turma — tu: rodzaj gry. [przypis edytorski]

⁵⁹²rusz — tu: rodzaj gry. [przypis edytorski]

⁵⁹³kłusze (daw.) — biegnie, kłusuje; od: *kłusić*: szybko iść, bieć. [przypis edytorski]

⁵⁹⁴póki stołu stawa (daw.) — póki starczy stołu. [przypis edytorski]

⁵⁹⁵ciągnie się (daw.) — tu: przeciąga się. [przypis edytorski]

⁵⁹⁶roście (daw.) — rośnie. [przypis edytorski]

⁵⁹⁷proście (daw.) — prosto, z łatwością. [przypis edytorski]

⁵⁹⁸ledwy (daw.) — ledwo. [przypis edytorski]

Wnet sie to rozleci⁵⁹⁹ skoro⁶⁰⁰,
 Bo sie wnet zbieży, co żywo,
 Daj od kart, dajże na piwo,
 Daj za świece, daj pischczkowi⁶⁰¹,
 Każdy, kto może, ułowi.
 Prawie to na nie bicz boży,
 Nie jednego z pychy złoży.
 A snadź tknąwszy różno wszego
 Mało rozkosz z zysku tego.
 Jakoby złe piwo warzył,
 Bowiem sie cały dzień swarzył⁶⁰².
 A to k'temu ma na pomoc,
 Iż to już nie spał drugą noc.
 Idzie, zbladł, spuchły mu oczy,
 Jako pijany sie toczy...
 Nadobny to zysk, mój panie,
 Gdy każdy na swym przestanie,
 Ani komu nie bywa krzyw,
 Kiedy kto swym poczcziwie żyw.
 A tak giniecie, panowie,
 Tracąc razem koszt i zdrowie.
 Bo więc i rozum zabłądzi,
 Gdy kogo dobra myśl rządzi.

Mysłictwo

Abo też myślictwo owo,
 I toć nie każdemu zdrowo:
 A snadź kto sie w nie prawie⁶⁰³ wda,
 Już wszystko za nic nie ma,
 Już wyprzągaj naręcznego⁶⁰⁴,
 By napilniej⁶⁰⁵ trzeba tego,
 Bo owo gniady leniwy,
 A siwy barzo sadniwy⁶⁰⁶.
 Trąb co rychlej a psy zwieraj⁶⁰⁷,
 Zwołaj czeladź, konie siodłaj,
 Bo teraz dobra pogoda,
 Iście jej zamieszkać⁶⁰⁸ szkoda.
 Więc gniją na polu kopy,
 A pan w lesie wrzeszczy z chłopy,
 Ze psy sie po polu goni⁶⁰⁹,
 Żyto, owies, wszystko łomi⁶¹⁰.
 Był tu pożar⁶¹¹, owo lezie,
 A szach⁶¹² już wisi na brzezcie⁶¹³,
 Barzoć mu sie więc chce łowić,
 A on już trzy dni nie jadł nic.

⁵⁹⁹sie to rozleci (daw.) — rozejdzie się, wyda się. [przypis edytorski]

⁶⁰⁰skoro (daw.) — szybko. [przypis edytorski]

⁶⁰¹pischczek (daw.) — grajek; grający na pischczalce, surmacz. [przypis edytorski]

⁶⁰²swarzyć się (daw.) — dyskutować, rozmawiać; kłócić się. [przypis edytorski]

⁶⁰³prawie (daw.) — prawdziwie, całkiem. [przypis edytorski]

⁶⁰⁴naręcznego (daw.) — dziś: naręcznego; *naręczni*: w zaprzęgu koń po prawej stronie. [przypis edytorski]

⁶⁰⁵napilniej (daw.) — dziś: najpilniej. [przypis edytorski]

⁶⁰⁶sadniwy (daw.) — o koniu: mający rany przetarte w skórze przez uprząż. [przypis edytorski]

⁶⁰⁷zwierać psy (daw.) — wiązać psy na smyczy. [przypis edytorski]

⁶⁰⁸zamieszkać (daw.) — zapomnieć, zaniechać, opuścić (por. omieszkać); tu: zmarnować. [przypis edytorski]

⁶⁰⁹Ze psy sie (...) goni (daw.) — goni się z psami. [przypis edytorski]

⁶¹⁰łomić (daw.) — łamać. [przypis edytorski]

⁶¹¹pożar — tu: nazwa psa gończego. [przypis edytorski]

⁶¹²szach — nazwa psa gończego. [przypis edytorski]

⁶¹³na brzezcie — dziś: na brzozie. [przypis edytorski]

I myśliwiec słabo trąbi,
 Zać go jedna nędza gnąbi:
 Mróz ciśnie, w brzuchu przemiera,
 Wlazwszy w kierz⁶¹⁴ więc tarnki⁶¹⁵ zbiera,
 Czapkę straci, suknie zdrapie,
 Oba boki odrze szkapie,
 Czasem go przed sobą pędzi,
 Kiedy mu dobrze przynędzi.
 Radby gdzie dopadł⁶¹⁶ gorąca,
 Wolałby piec niż zająca.
 A pan został, proso łomi,
 Więc się tu z chróścielem⁶¹⁷ goni.
 Padła szachu, padła strusie⁶¹⁸,
 Wieręc mu być tu w tyra prosie.
 Ugoniwszy z szkapy zskoczy,
 To dopierko znowu tłoczy.
 Więc gwiżdże a na brzuch leży,
 A szkapa do domu bieży;
 Uzde straci, siodło stłucze,
 Sam się miłą pieszki⁶¹⁹ tłucze.
 A dobrze tak, ma dubiela⁶²⁰,
 Stanie mu więc za chróściela⁶²¹,
 Więc rzepy miasto przepiórek
 Narwie w wacek⁶²² i w kapturek.
 Jednak też to nie złe pole,
 Gdy jej niemasz⁶²³ doma w dole.
 Bo więc każdy, kto się w to wda⁶²⁴,
 Snadź o żadną już rzecz nie dba,
 O tymże cały dzień mówi,
 Jako Pożar z Kruczkiem⁶²⁵ łowi.
 Wnetem ja, Matuszu, tuszył⁶²⁶,
 Gdy go skoro za las ruszył,
 Iże nam trudno miał uciec,
 Bo mój Nieprosz⁶²⁷ stoi za sieć.
 To już na to do dnia pije,
 Wyga się skrobie a wyje.
 Nabierz mąki, niemasz⁶²⁸ tłuczy,
 A do polcia kłotkę stłuczy,
 Bo iście to zasłużyli,
 Aż do południa gonili.
 Więc jako polcia nie stanie,
 Jédźże chudy groch, nasz panie,
 A i kapusta będzie wczas,

⁶¹⁴kierz (daw.) — krzak. [przypis edytorski]

⁶¹⁵tarnki (daw.) — owoce tarniny a. ogólnie: jagody. [przypis edytorski]

⁶¹⁶radby (...) dopadł (daw.) — dziś popr.: rad by dopadł. [przypis edytorski]

⁶¹⁷chróściel — daw. ortografia, dziś popr. *chruściel*: ptak z rodziny żurawinowatych, zamieszkujący błota, zarośla nadwodne i stepy a. niewielki ptak łąkowy; derkacz. [przypis edytorski]

⁶¹⁸strusia — nazwa psa gończego. [przypis edytorski]

⁶¹⁹pieszki (daw.) — na piechotę. [przypis edytorski]

⁶²⁰dubiel — ryba podobna do karasia. [przypis edytorski]

⁶²¹chróściel — daw. ortografia, dziś popr. *chruściel*: ptak z rodziny żurawinowatych, zamieszkujący błota, zarośla nadwodne i stepy a. niewielki ptak łąkowy; derkacz. [przypis edytorski]

⁶²²wacek (daw.) — mieszek, worek. [przypis edytorski]

⁶²³niemasz (daw.) — dziś popr.: nie masz. [przypis edytorski]

⁶²⁴kto się w to wda (daw.) — kto się w to zaangażuje. [przypis edytorski]

⁶²⁵Pożar z Kruczkiem — nazwy psów gończych. [przypis edytorski]

⁶²⁶tuszyć (daw.) — mieć nadzieję. [przypis edytorski]

⁶²⁷Nieprosz — nazwa psa gończego. [przypis edytorski]

⁶²⁸niemasz (daw.) — dziś popr.: nie masz. [przypis edytorski]

Uciekł zając głęboko w las.
 A czasem, choć ji uszczuje,
 Przedsię nie wiele⁶²⁹ zyskuje;
 Bo sie trzeba w gębę sparzyć,
 Kto ji⁶³⁰ chce dobrze uwarzyć.
 Nie oprawisz⁶³¹ tam nic z chrzanem,
 Musisz sie pobratać z kramem.
 Ano snadź jestliś⁶³² równy pan,
 Wierę też niezły z octem chrzan,
 A snadź z nim weselszy będziesz,
 Niż gdy z pieprzem z wioski siędziesz.
 Bo kto pierno⁶³³ jada, chce pić,
 A piwo więc stoi za nic,
 Bo kramne za kramnym chodzi,
 A oboje przedsię szkodzi.
Koszt około białych głów
 Nuż więc owe białe głowy,
 I toć nie z pożytkiem łowy;
 Tam nic nie oprawisz wackiem,
 Szofać Grzegorzowi z Maćkiem.
 Bo więc ów słęzak⁶³⁴ z forbotem,
 Lisztewka, bryżyk ze złotem,
 Nuż kaplerzyk⁶³⁵ z obojczykiem⁶³⁶,
 Teperelle⁶³⁷ z gorgulikiem⁶³⁸,
 Iścieć skarbu nie umnoży,
 Niżli⁶³⁹ to na szyję włoży.
 Nasze to niewiasty znają,
 Co więc w tych dworzecach bywają,
 A mówią, iż gęste cewki⁶⁴⁰
 Wychodzą na ty listewki⁶⁴¹,
 Często sie kłusze półkopek,
 Aż musi wleść⁶⁴² w registr⁶⁴³ chłopek.
 A o tymże wszytka rada,
Rozmowa białych głów
 Gdzie sie zejdzie ich biesiada:
 Ukaż ten kołnierzyk, siostró,
 Bo nań trzeba patrzeć ostro,
 Bo w nim wzorek barzo drobny,
 Ale wždy przedsie nadobny.
 Bych miała wzorek gotowy,
 Spatrzalabych na czepłowy,
 Choćby więcej złota weszło,

⁶²⁹nie wiele (daw.) — dziś: niewiele. [przypis edytorski]

⁶³⁰ji (daw.) — dziś: go, jego. [przypis edytorski]

⁶³¹oprawić (daw.) — przyprawić. [przypis edytorski]

⁶³²jestliś (daw.) — jeśliś; jeśli jesteś. [przypis edytorski]

⁶³³pierno (daw.) — pieprzno. [przypis edytorski]

⁶³⁴słęzak (daw.) — ślęzak; gatunek sukni. [przypis edytorski]

⁶³⁵kaplerzyk (daw.) — kołnierz, naszyjnik. [przypis edytorski]

⁶³⁶obojczyk (daw.) — ozdoby kołnierz. [przypis edytorski]

⁶³⁷teperella — kołnierz marszczony. [przypis edytorski]

⁶³⁸gorgulik — ozdoba przy kołnierzu kobiecym. [przypis edytorski]

⁶³⁹niżli (daw.) — zanim; jeśli. [przypis edytorski]

⁶⁴⁰cewka (daw.) — szpulka do zwijania nici; tu przen.: nici. [przypis edytorski]

⁶⁴¹listewka (daw.) — taśma, ozdobne obramowanie, obszywka. [przypis edytorski]

⁶⁴²wleść (daw.) — dziś: wleźć. [przypis edytorski]

⁶⁴³registr (daw.) — rachunek; *wleść w registr*: popaść w dług. [przypis edytorski]

Boby⁶⁴⁴ mie⁶⁴⁵ jednak szyć teszno⁶⁴⁶.
I węgierskim szyciem snadnie,
Mógłby to uszyć niezadnie⁶⁴⁷,
Aleby snadź cudniejszy był,
Gdyby na nim perły sadził.
Nuż ty, mój namilejszy panie,
Dajże co narychlej na nie,
A wszak jestli co zostanie,
Wam sie kołnierzyk dostanie.
Jednak chodzę, by łoktuszka⁶⁴⁸,
Ni perełki ni łańcuszka;
A jako dzisia⁶⁴⁹ upstrzony
U uboższych mężów żony,
A ja i w święto w żalobie, —
Nie mnieć to sromota⁶⁵⁰, tobie.

Jarmark

Więc sie na jarmark oboje
Włoką na ty⁶⁵¹ miłe stroje,
A tego snadź zabaczyli⁶⁵²,
Iż nie wiele⁶⁵³ naliczyli.
Ano to niecudny wzorek,
Kiedy w skrzyni próżny worek,
Ale co wadzi skosztować,
Owa nam będą borgować⁶⁵⁴.
Więc sie włóczą między kramy,
Poszargają stare bramy,
A niemasz⁶⁵⁵ zacz⁶⁵⁶ kupić nowych,
Bo więc trudno bez gotowych.
A kramarki, co je⁶⁵⁷ znają,
Więc im bryże⁶⁵⁸ wywieszają,
A jestli co na borg dadzą,
Przedsie sie na tym nie zdradzą,
Bo da drożej połowicą,
Pani płaci jałowicą,
Abo siemieniem⁶⁵⁹ z nabiąłem,
A przedsie nierównym działem.
Bo jednak, czymkolwiek płaci,
Drugą połowicę traci.
A gdy sie domek wyniszczy,
Tedy ty, panie, w garść piszczy⁶⁶⁰,
Bo, acz nierówno, ciągni sie⁶⁶¹,
Boć być w jamie, panie lisie.

⁶⁴⁴boby — dziś popr.: bo by (z czasownikiem). [przypis edytorski]

⁶⁴⁵mie — daw. mię; dziś: mnie. [przypis edytorski]

⁶⁴⁶teszno (daw.) — tęskno; nieprzyjemnie. [przypis edytorski]

⁶⁴⁷niezadnie (daw.) — jakoś. [przypis edytorski]

⁶⁴⁸łoktuszka (daw.) — kobieta owinięta w łoktusę tj. w płachtę. [przypis edytorski]

⁶⁴⁹dzisia (daw.) — dziś: dzisiaj. [przypis edytorski]

⁶⁵⁰sromota (daw.) — wstyd, hańba. [przypis edytorski]

⁶⁵¹ty (daw.) — dziś: te. [przypis edytorski]

⁶⁵²zabaczyć (daw.) — zapomnieć. [przypis edytorski]

⁶⁵³nie wiele (daw.) — dziś: niewiele. [przypis edytorski]

⁶⁵⁴borgować (daw.) — dawać na borg, tj. na rachunek. [przypis edytorski]

⁶⁵⁵niemasz (daw.) — dziś popr.: nie masz. [przypis edytorski]

⁶⁵⁶zacz (daw.) — za co. [przypis edytorski]

⁶⁵⁷je (daw.) — ich. [przypis edytorski]

⁶⁵⁸bryż (daw.) — haft wypukły. [przypis edytorski]

⁶⁵⁹siemię (daw.) — nasiono; ziarno zboża. [przypis edytorski]

⁶⁶⁰piszczy (daw.) — tryb rozkazujący, dziś: piszcz. [przypis edytorski]

⁶⁶¹ciągni sie (daw.) — tryb rozkazujący od *ciągnąć się*: wysilać się na wydatki. [przypis edytorski]

A tak, panie, ta utrata
 Zniszczyła świat po ty⁶⁶² lata,
 Wiele zacnych domów zeszło,
 I drugich więc bywa teszno⁶⁶³.
 Kiedy przydą owy gody⁶⁶⁴
 Niejedny tam więc przygody:
 Jedni z wiosek postępują,
 Drudzy płatów⁶⁶⁵ przypisują,
 A ono, co nakupili,
 Dawno drudzy zastawili.
 A prędko ta pycha minie,
 Gdy razem bram⁶⁶⁶ z wioską zginie.
 My chudzina przedsię w męce,
 Tłukąc się przez cudze ręce,
 Bo każdy folgując sobie,
 Wszystko chce zwysić⁶⁶⁷ na tobie.
 A tak, dziwno się świat toczy,
 Krzywe ma fortuna oczy,
 Choć nic tego nie baczymy,
 Acz złe, wždy sobie tuszymy.
 Ale by się każdy uznał,
 A nad stan się nie wyciągał⁶⁶⁸,
 Wieręby snadź własniej było,
 Każdemuby mniej szkodziło.
 Jestli baczysz, żeś chudzina,
 Pij piwo, a niechaj⁶⁶⁹ wina;
 Nie czyn się pawem⁶⁷⁰, jestliś kur,
 Niemaszli⁶⁷¹ sukniej⁶⁷², wdziej kaptur.
 Bo to już nastalo dzisiaj,
 Leda na kim szuba lisia,
 A też lepak⁶⁷³ drugi wisi,
 Zawiódł go zawojek lisi.
 Ale bychmy poniechali⁶⁷⁴,
 A na równym przestawali,
 Znaczniejszeby domy były,
 Wszegoby się napełniły⁶⁷⁵.
 A stąd on dostatek roście,
 Czymby uczcić ony goście,
 Którzy ten obyczaj wnoszą:
 Jada, chocia ich nie proszą,
 I pan ich czasem nie czeka,
 Co nadalęj precz ucieka.
 Niedba, by mu odeczcili⁶⁷⁶,
 By go jedno w las puścili.

⁶⁶²ty (daw.) — dziś: te. [przypis edytorski]

⁶⁶³teszno (daw.) — nieprzyjemnie; tęskno. [przypis edytorski]

⁶⁶⁴gody (daw.) — wesele; święto. [przypis edytorski]

⁶⁶⁵płat (daw.) — opłata, podatek. [przypis edytorski]

⁶⁶⁶bram (daw.) — listwa u szaty (obramowanie), galon. [przypis edytorski]

⁶⁶⁷zwysić (daw.) — zyskać, wygrać. [przypis edytorski]

⁶⁶⁸wyciągać się (daw.) — wysilać się na koszty. [przypis edytorski]

⁶⁶⁹niechaj (daw.) — nie ruszać; zaniechać, porzucić. [przypis edytorski]

⁶⁷⁰pawem (daw.) — dziś: pawiem. [przypis edytorski]

⁶⁷¹niemaszli (daw.) — dziś popr.: nie maszli; konstrukcja z partykułą -li: jeśli nie masz. [przypis edytorski]

⁶⁷²sukniej (daw.) — dziś: sukni. [przypis edytorski]

⁶⁷³lepak (daw.) — atoli, przeciwnie. [przypis edytorski]

⁶⁷⁴poniechać (daw.) — porzucić, zostawić. [przypis edytorski]

⁶⁷⁵wszegoby się napełniły (daw.) — dziś: napełniłyby się wszystkim. [przypis edytorski]

⁶⁷⁶odezczyć (daw.) — oddać cześć, ugościć wzajemnie. [przypis edytorski]

Ale snadź nie wytrwa głowa,
Zwłaszcza prosta na ty słowa.
Nasza rzecz, prostych, paciorki,
A wy przedsię szyjcie wzorki.

PAN

Wójtcie, głębokoś snadź zabrznął,
Patrzaj, by sie nie ochynął⁶⁷⁷.
Barzoś na szrot puścił mowę⁶⁷⁸,
Radzęć, chowaj ciepło głowę,
A wszędy ruszasz⁶⁷⁹ zuchwałych,
A k'temu stanów niemałych:
Graczów, myśliwców, pijanic,
Wszystki sobie tu masz za nic,
Utratniki, białe głowy
Ruszasz zuchwałemi słowy.
Byś wiedział, że z tych każdy stan,
Zda sie sobie być wielki pan,
Wszystko sobie lekce waży,
Ni zwiesz, gdzie cie który zgładzi.
Ale snadź, mówiąc ku prawdzie,
Wielkieć zbytki wszędy najdzie⁶⁸⁰,
Które dziś stroją bogacze,
Bo tłusty, jako chce, skacze.
Owym to więc chudym wadzi
I zskapieją⁶⁸¹ z tego radzi.
A iście rzadki z tej drogi,
Aby nie zepsiał⁶⁸² na nogi,
Bo sie trafi taka wytecz⁶⁸³,
Iż sie więc obróci w niwecz.
Ale, by miał wiecznie chramać⁶⁸⁴,
Trudno przyrodzenie⁶⁸⁵ złamać.
Przed sie (sie) z tłustemi równać,
Jako w targu taniej nie dać.
Szaty
Zać sie dziś nie pstrzą sajany⁶⁸⁶,
Chocia ich drudzy nie znamy,
Abo owy stradyotka⁶⁸⁷
Toć dziś barzo dębią⁶⁸⁸ kmiotki.
Drugi więc swą wioskę mija,
Rozwiodła go z nią delija⁶⁸⁹.
Ów wždy⁶⁹⁰ on⁶⁹¹ nasz dawny jarmark,
Snadź wždy nie tak krzyw nieborak.
Ale tam rzadko bywa pan,

⁶⁷⁷ochynąć się (daw.) — popaść w niebezpieczeństwo. [przypis edytorski]

⁶⁷⁸na szrot puścić mowę (daw.) — rozpuścić język. [przypis edytorski]

⁶⁷⁹ruszać (daw.) — dotykać (niemile), urażać. [przypis edytorski]

⁶⁸⁰najść (daw.) — znaleźć. [przypis edytorski]

⁶⁸¹zskapieć (daw.) — znikczemnieć, podupaść. [przypis edytorski]

⁶⁸²zepsieć (daw.) — spodleć, podupaść. [przypis edytorski]

⁶⁸³wytecz (daw.) — choroba nożna koni, psów itp. [przypis edytorski]

⁶⁸⁴chramać (daw.) — chramać; chorować. [przypis edytorski]

⁶⁸⁵przyrodzenie (daw.) — natura; cechy wrodzone. [przypis edytorski]

⁶⁸⁶sajan (łac. *sagum*) — suknia żołnierska. [przypis edytorski]

⁶⁸⁷stradyotka (daw.) — krótka szata jeźdźców. [przypis edytorski]

⁶⁸⁸dębić (daw.) — uciskać, naciskać. [przypis edytorski]

⁶⁸⁹delija (daw.) — delia, w daw. stroju szlachty pol. szata wierzchnia, opończa. [przypis edytorski]

⁶⁹⁰wždy (daw.) — przecież, wszak. [przypis edytorski]

⁶⁹¹on (daw.) — dziś: ten. [przypis edytorski]

Gdzie rządzi czuha⁶⁹², dołoman⁶⁹³.
 Drugiej aby nie poznali,
 Więc ją rajtarką przewali.
 Ano to stara przewarka,
 Rad bywa smard⁶⁹⁴, gdzie rajtarka⁶⁹⁵.
 Aż już i drugich nie znają
 Jako je więc przezywają.
 Czasem drudzy krawca proszą:
 „Uczyń mi, jako dziś noszą”.
 A czemu nie jako wczora,
 Zaż to iny rok z wieczora?
 Więc do każdej inna sprawa,
 Inakszy⁶⁹⁶ krok i postawa,
 Bo w szyrokiej⁶⁹⁷ też szerzej kroczy,
 Strząsaj głowę, czasem poskocz,
 W węższej⁶⁹⁸ sie trzeba przygarbić,
 Drobniej stępać, kuczme⁶⁹⁹ skrzywić,
 Niewysoko wznosić nogi,
 Aby brząkały ostrogi,
 Wąs pomuskać a czołem bić,
 A to wszystko stoi za nic.
*Gamraci*⁷⁰⁰
 Więc tu ze wsi do wsi jadą
 I przewali to biesiadą:
 Anoby lepiej zwać nędzą,
 Bo sobie szkapy wywędzą.
 A zać ich więc mała rota,
 Stoi całą noc u płota,
 Rano pan woła gorzałki,
 W stajni nie słyhać opalki:
 „Wywiedź konie, czas nam jechać”.
 Ale wždy źle nie pożegnać,
 Więc sie rzкомо porywają
 Ano ich nic nie wciągają.
 Chodząc sie po izbie klóci,
 Trzykroć sie ode drzwi wróci,
 A drugi sie rozniemoże⁷⁰¹;
 Cóż ci sie stało, nieboże?
 Trzebaby⁷⁰² różanej wódki
 Wypędzić mu ze łba kotki.
 Więc sie chodząc za bok chwyta,
 Jestli⁷⁰³ co pozdno⁷⁰⁴ jadł, pyta.
 Anoby jedno⁷⁰⁵ co dano,
 Jadłby przedsię, chocia rano,

⁶⁹²*czuha* (daw.) — szuba, długa suknia podszyta futrem. [przypis edytorski]

⁶⁹³*dołoman* (daw.) — kurtka wierzchnia, węgierska, dołman. [przypis edytorski]

⁶⁹⁴*smard* (daw.) — nicpoń, urwis. [przypis edytorski]

⁶⁹⁵*rajtarka* (daw.) — trzęsienie febryczne. [przypis edytorski]

⁶⁹⁶*inakszy* (daw.) — inny, odmienny. [przypis edytorski]

⁶⁹⁷*szyroki* (daw.) — dziś: szeroki. [przypis edytorski]

⁶⁹⁸*węższej* (daw.) — dziś: węższej. [przypis edytorski]

⁶⁹⁹*kuczma* (daw.) — rodzaj czapki. [przypis edytorski]

⁷⁰⁰*gamrat* (daw.) — pieczeniarsz: człowiek nawykły żywić się cudzym kosztem, lubiący wygodnie żyć z cudzej pracy; darmożjad. [przypis edytorski]

⁷⁰¹*roznimóc się* — (daw. pisownia: rozniemódz się) rozchorować się; por. *niemoc*: choroba. [przypis edytorski]

⁷⁰²*trzebaby* (daw.) — dziś popr.: trzeba by. [przypis edytorski]

⁷⁰³*jestli* (daw.) — jeśli, czy. [przypis edytorski]

⁷⁰⁴*pozdno* (daw.) — dziś: późno. [przypis edytorski]

⁷⁰⁵*jedno* (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

Więc pod rękę upatruje,
Jestli go panna żałuje.
Ale snadź by mi przyboleć,
Przedsię za jej zdrowie wypić.
To się czasem na czczo spiją,
Łby sobie piwem pomyją,
Kampustem⁷⁰⁶ sie popluskają,
A ostatek podrapają.
Czeladź woła: „Już czas wsiadać;
Boć nam nic nie dadzą śniadać⁷⁰⁷!
Koń stoi, podgina nogi,
Choć ma na łbie z pierza rogi,
A na szyi wisi dzwonek,
W tyle czyrwony ogonek.
Więc wsiadysz nań chce, by skakał,
On, by umiał, snadźby płakał,
Bo to już nie jadł drugą noc,
Zginęły mu skoki i moc.
Więc sie tak włóczęc, nie służą,
A gdzie mogą, tu się dłużą.
A tak schodzą bracia naszymy⁷⁰⁸,
Nie jeden się więc przestraszy;
Bo kiedy już nie będzie nic,
Dopieroby chciał rządny⁷⁰⁹ być.
Ano było snadź lepiej wczas,

Dworzanie

Niż teraz, gdy na czym niemasz⁷¹⁰.
Aleć i w owych przemory⁷¹¹,
Co sie cisną między⁷¹² dwory,
Bo barzo mieszek⁷¹³ niespory⁷¹⁴,
Ciągnąc się⁷¹⁵ na owy⁷¹⁶ wzory,
A barzo⁷¹⁷ nam tępią dziatki
Owy haftowane kwiatki,
Więc rzezane⁷¹⁸ nogawiczki
Więc aksamitne trzewiczki,
Więc tu chodzi jako kurek⁷¹⁹,
Natknął⁷²⁰ za bieretek⁷²¹ piórek⁷²²,
Więc czapka mało nie wzleci,
Ale mieszek barzo śnieci⁷²³.
Ten przedsie przez pióro goni,
Jakoż sie obłamał łoni⁷²⁴,

⁷⁰⁶kampust (daw.) — maślanka, kwaśne mleko. [przypis edytorski]

⁷⁰⁷śniadać (daw.) — jeść śniadanie. [przypis edytorski]

⁷⁰⁸naszy (daw.) — dziś: nasi. [przypis edytorski]

⁷⁰⁹rządny (daw.) — porządny, oszczędny, gospodarny. [przypis edytorski]

⁷¹⁰niemasz (daw.) — dziś popr.: nie masz. [przypis edytorski]

⁷¹¹przemor (daw.) — wielki głód; głód morzący (doprowadzający do śmierci). [przypis edytorski]

⁷¹²miedzy (daw.) — dziś: między. [przypis edytorski]

⁷¹³mieszek — sakiewka na pieniądze. [przypis edytorski]

⁷¹⁴niespory (daw.) — nieduży. [przypis edytorski]

⁷¹⁵ciągnąc się (daw.) — wysilać się na wydatki. [przypis edytorski]

⁷¹⁶owy (daw.) — dziś: owe. [przypis edytorski]

⁷¹⁷barzo (daw.) — dziś: bardzo. [przypis edytorski]

⁷¹⁸rzezane (daw.) — wycinane. [przypis edytorski]

⁷¹⁹kurek — kogucik. [przypis edytorski]

⁷²⁰natknąć — tu: zatknąć. [przypis edytorski]

⁷²¹bieretek (daw.) — berecik; beret, biret; nakrycie głowy aksamitne, zwykle okrągłe. [przypis edytorski]

⁷²²piórek (daw.) — dziś: piórko. [przypis edytorski]

⁷²³śniecić (daw.) — być pustym, zepsutym; por. *śnieć* zepsuty, pusty kłos zboża. [przypis edytorski]

⁷²⁴łoni (daw.) — zeszłego roku. [przypis edytorski]

A trudno ji⁷²⁵ naszymyć⁷²⁶,
Kiedy niemasz⁷²⁷ co weń schować.
Bo to złe nastalo na nas,
Ten aksamit i ten hatlas⁷²⁸.
Już dziś sukno stoi za nic,
Mówią, iż w nim ciężko chodzić.
Lecz snadź więc ciężej, mój panie,
Gdy i tego nie dostanie,
A zszywa drugi ony⁷²⁹ płaty,
Co leda nacz⁷³⁰ podarł szaty,
Na kuglarstwa, na maskary,
Czyniąc Cygany, Tatary.
Radby potym, by mógł, sprostał⁷³¹,
By prawym Polakiem został.
Trudno więc odmieniać twarzy,
Gdy kto już w swym garnku warzy.

Kupcy

Więc i owi z niszyc⁷³² stanów,
Choć nie mają płatów⁷³³ z łanów,
Uprzejmie sie na to sadzą,
Nikommu naprzód nie dadzą.
Ale ty nie patrz na tego,
Ten snadnie zwetuje swego;
Ten jeszcze, co stracił łoni⁷³⁴,
Wszystko na tobie ugoni
Jedno funtem, drugie łokciem,
Trudna sprawa z chytrym nokciem⁷³⁵.
Bo by też nie miał domierzyć,
Musisz brać, kiedyć chce wierzyć.
Też ten nie myśli o wojnie,
Zejdziec mu się rzeżać⁷³⁶ strojnje,
Ale ty wždy dla przestachu,
Radzęc, myśl czasem o płachu⁷³⁷.
Bo gdy nastana kłopoty,
Snadź więc omierzna⁷³⁸ forboty⁷³⁹.
Radbyś⁷⁴⁰ wtenczas smukierza⁷⁴¹ miał,
Co by żelazem haftował,
Bo cudny wzór na kabat⁷⁴² płach
I brzucha więc wždy nie tak strach.
Ale snadź to próżne rzeczy
Różne stany mieć na pieczy,
Bo każdemu według sprawy

⁷²⁵ji (daw.) — dziś: go. [przypis edytorski]

⁷²⁶naszyc⁷²⁶ (daw.) — nastawić, naprawić. [przypis edytorski]

⁷²⁷niemasz (daw.) — dziś popr.: nie masz. [przypis edytorski]

⁷²⁸hatlas (daw.) — atlas. [przypis edytorski]

⁷²⁹ony (daw.) — dziś: te. [przypis edytorski]

⁷³⁰leda nacz (daw.) — na byle co. [przypis edytorski]

⁷³¹radby (...) sprostał (daw.) — dziś: rad by sprostał; chętnie by sprostał. [przypis edytorski]

⁷³²niszyc (daw.) — dziś: niższych. [przypis edytorski]

⁷³³płat (daw.) — opłata, podatek. [przypis edytorski]

⁷³⁴łoni (daw.) — zeszłego roku. [przypis edytorski]

⁷³⁵nokiec — choroba nożna koni i bydła; tu: nicpoń. [przypis edytorski]

⁷³⁶rzeżać (daw.) — wykrawać. [przypis edytorski]

⁷³⁷płach (daw.) — blacha na piersi; obrona. [przypis edytorski]

⁷³⁸omierznać (daw.) — zbrzydnać. [przypis edytorski]

⁷³⁹forboty (daw.) — koronka. [przypis edytorski]

⁷⁴⁰radbyś (...) miał (daw.) — dziś popr.: rad być miał. [przypis edytorski]

⁷⁴¹smukierz (daw.) — przyozdabiający suknie. [przypis edytorski]

⁷⁴²kabat (daw.) — płaszcz. [przypis edytorski]

Różno smakują potrawy,
 A drugi czasem o głodzie
 Bywa więc mędrszy po szkodzie.
 Jakożkolwiek w ludziach⁷⁴³ sprawa,
 Wszem smakuje ta potrawa,
 Każdy by swym sprawom⁷⁴⁴ sprostał,
Pokój
 By jedno w pokoju został.
 Bo to pierwszy klenot boży,
 Z którego sie zgoda mnoży,
 A co z tego roście potym,
 Mało trzeba mówić o tym.
 Ale zgoda bez miłości,
 A miłość bez sprawiedliwości
 Trudno sie snadź ma umnożyć,
 Nie chcemyli niżej złożyć.
 Abowiem snadź w każdym stanie
 Wszędy dziś dobra myśl tanie.
 Każdemu sie chce przewodzić,
 Chocia drugi stoi za nic.
 Ale by tak udziałano,
 Żeby mierniej nalewano,
 By możny baczył⁷⁴⁵ chudego⁷⁴⁶,
 Wsztykoby udziałał z niego.
 Ale gdy co poniewoli
 Przydzie czynić, głowa boli.
 Bo i ręka bielsza bywa,
 Gdy jedna drugą umywa:
 A także z (s)pólnej miłości
 Wsztyko sie snadnie⁷⁴⁷ urości⁷⁴⁸.
 I ludzieby sie szerzyli
 Snadź, kędy pierwej nie byli,
 W których i Bóg kładł swą rozkosz,
 I dziś, gdzie są, snadź gęstszy grosz.
 Bo wždy snadniej z osiadłego
 Bronić sie, gdy trzeba tego,
 Niż gdy w polu zajęczego⁷⁴⁹
 Przydzie skakać, czasem psiego.
 A gdzie wždy zaparte⁷⁵⁰ wrota⁷⁵¹,
 Nie tak człek pewien kłopotu.
 Bo barzo zły wiatr z tej dziury,
 A strzeż, Boże, gorszej chmury.
 A snadniej wždy przy stodole,
 Niż sie ciągnąć z wilkiem w pole.
 Bo słaby Polak na trawie,
 Gdy niemasz⁷⁵² polcia w potrawie,
 I każdy lepszą myśl miewa,
 Kiedy nędze nie używa.

⁷⁴³*w ludziach* (daw.) — dziś: w ludziach, u ludzi. [przypis edytorski]

⁷⁴⁴*swym sprawom* (daw.) — dziś: swym sprawom. [przypis edytorski]

⁷⁴⁵*baczyć* — uważać, zważać na coś a. kogoś. [przypis edytorski]

⁷⁴⁶*chudy* (daw.) — tu: biedak. [przypis edytorski]

⁷⁴⁷*snadnie* (daw.) — łatwo. [przypis edytorski]

⁷⁴⁸*urości* (daw.) — urośnie. [przypis edytorski]

⁷⁴⁹*zajęczego skakać* (daw.) — trwożyć się. [przypis edytorski]

⁷⁵⁰*zaparty* (daw.) — zamknięty. [przypis edytorski]

⁷⁵¹*wrota* (daw.) — brama, drzwi. [przypis edytorski]

⁷⁵²*niemasz* (daw.) — dziś popr.: nie masz. [przypis edytorski]

A tak z nas z osobna każdy
Radszej⁷⁵³ patrzaj swego zawždy;
Mało nam po cudzym swarze⁷⁵⁴,
Snadniej się sam każdy skarze,
Bo się więc sama myśl kazi,
Kiedy kogo mroz przyrazi⁷⁵⁵
Bywa mędrszy na ostatek
Kogo ćwiczy niedostatek.
Ale mi się to chytrzy⁷⁵⁶ zda,
Co swój stan właśnie⁷⁵⁷ rozezna,
A k'temu na niem⁷⁵⁸ przestawa⁷⁵⁹,
Ciągnie lyczko⁷⁶⁰, póki stawa⁷⁶¹,
A nad zwyczaj nic nie broi,
Ten się przednowia nie boi.

PLEBAN

Panie, byś chciał wszystko baczyć
Trzebaby⁷⁶² się dłużej ćwiczyć:
Iście uważać każdy stan
Trudno ma wojt, pan i pleban.
Waruj, byś się nie odbłądził⁷⁶³
Będzieszli tak wiele rządził,
Bo snadź iście znać na oko,
Żechmy zabrnęli głęboko.
A radszej się ku brzegu miejmy⁷⁶⁴,
A tych plew darmo nie wiejmy,
Bo nam mało po tym swarze⁷⁶⁵,
A nikt się jem nie ukarze.
O nim to więcej przystoi,
Przełożeni
Co je na to szczęście stroi.
A Bóg je na to przełożył,
By się na wszem z nich rząd mnożył.
A Rzeczpospolita stała,
A ni na czym nie chramała⁷⁶⁶,
Ale snadź i z tego gromu
Przed się na chromem do domu.
Nam więcej milczeć przystoi,
Kto gędzie⁷⁶⁷, ten niechaj stoi,
A my radszej pokój dajmy,
O czym się innym pytajmy.

⁷⁵³radszej (daw.) — dziś: raczej. [przypis edytorski]

⁷⁵⁴swar (daw.) — kłótnia. [przypis edytorski]

⁷⁵⁵przyrazić (daw.) — przycisnąć, przygnieść. [przypis edytorski]

⁷⁵⁶chytrzy (daw.) — dziś: bardziej chytry, sprytniejszy. [przypis edytorski]

⁷⁵⁷właśnie (daw.) — tu: właściwie; w odpowiedni sposób. [przypis edytorski]

⁷⁵⁸niem (daw.) — dziś: nim. [przypis edytorski]

⁷⁵⁹przestawać na czymś (daw.) — poprzestawać na czymś, zadowalać się czymś. [przypis edytorski]

⁷⁶⁰lyczko ciągnąć (daw.) — korzystać. [przypis edytorski]

⁷⁶¹stawać (daw.) — nie brakować, wystarczać. [przypis edytorski]

⁷⁶²trzebaby (daw.) — dziś popr.: trzeba by. [przypis edytorski]

⁷⁶³odbłądzić się (daw.) — stać się winnym. [przypis edytorski]

⁷⁶⁴radszej się ku brzegu miejmy (daw.) — raczej trzymajmy się brzegu (nie wypływajmy na zbyt głębokie wody); tu: przen. nie wdawajmy się w zbyt szerokie dywagacje, nie wyciągajmy zbyt śmiałych wniosków. [przypis edytorski]

⁷⁶⁵swar (daw.) — rozmowa, dyskusja, kłótnia. [przypis edytorski]

⁷⁶⁶chramać (daw.) — chromać, chorować; *chramać na czymś*: mieć chory jakiś narząd, część ciała lub miejsce. [przypis edytorski]

⁷⁶⁷gędzić (daw.) — grać na muzycznym instrumencie. [przypis edytorski]

Strzeż, ty panie, czynszu, winy⁷⁶⁸,
Jać nie chybię dziesięciny.
Niechaj każdy swobodę ma,
Czasów po myśli używa;
Bo każdy weselszy bywa,
Kiedy swoją piosnkę spiewa.
A zwłaszcza dziś ludzie chytrzy,
Snadnie⁷⁶⁹ sie im prawda sprzykrzy.
Ano to wielkie kochanie,
Kto ma wszędy zachowanie.
I wójt, choć tak cicho chodzi,
Jednak on swego ugodzi,
Iście nie puści na skrzydło⁷⁷⁰,
Chocia sie zda proste bydło.
A snadź nieborak mało krzyw,
Bo koždy ptak swym nosem żyw.
A tak, panie, czołem za cześć,
Bo już wieczór, już też czas jeść.
Bo jednak zły swar o głodzie,
A nikt niemądr⁷⁷¹ aż po szkodzie.
Snadź i wójtowi nie smieszno,
Widzę, iż go k'domu teszno⁷⁷².
A zatym, panie, dobra noc,
Radź o sobie, co będziesz moc,
W szczęściu mało miej nadzieje,
Bo słabo źnie, kto nie sieje;
A to w obyczaju miewaj,
Nigdy bez wiosła nie pływaj,
A karz sie⁷⁷³ onych przygodą,
Co sie przelękli tą wodą.
Nie kochaj sie w tej przymowce⁷⁷⁴:
„Da Bóg na piecu, komu chce”.
Trzebać wszytkiemu zabieżeć,
Nie wszytko⁷⁷⁵ na piecu leżeć.
Bielszy bywa, co sie myje,
A i wilk leżąc, nie tyje.
A ja też przy swym kościele,
Nie zaspię gruszki w popiele.
Już tak z wójtem, jako mogę,
Będziem latać swą chudobę.
Jeszcze dobra noc.

⁷⁶⁸wina (daw.) — grzywna, kara pieniężna. [przypis edytorski]

⁷⁶⁹snadnie (daw.) — łatwo. [przypis edytorski]

⁷⁷⁰puścić na skrzydło (daw.) — zaniedbać. [przypis edytorski]

⁷⁷¹niemądr (daw.) — dziś: niemądry. [przypis edytorski]

⁷⁷²Widzę, iż go k'domu teszno (daw.) — widzę, że mu tęskno do domu. [przypis edytorski]

⁷⁷³karąć się (daw.) — brać sobie do serca przestrożę. [przypis edytorski]

⁷⁷⁴przymówka (daw.) — przysłowie. [przypis edytorski]

⁷⁷⁵wszytko (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

RZECZPOSPOLITA⁷⁷⁶

Ja już jedno⁷⁷⁷ zaglądam zdale[ka]
 Znajdzieli⁷⁷⁸ też jeszcze gdzie [człowieka]
 Aby mie⁷⁷⁹ wždy⁷⁸⁰ kto z łaską w [...]
 Bacząc, że stan prawie uton[...]
 Bo gdziekolwiek mie⁷⁸¹ dziś wspomina[ają],
 Prawie o żelaznym wilku bają,
 Wszytcy⁷⁸² na ten nierząd narzeka[ją!]
 Widzą, iż źle coś, gdy nic nie dbają.
 Ach, niestotyż⁷⁸³, jakaż to ma żalność
 Patrząc na swych przełożonych zł[ość],
 A snadź mie⁷⁸⁴ ci więcej opuszczają,
 Którzy ze mnie dobrodziejstwo zn[ają]
 [A mn]ie nie lza jedno⁷⁸⁵ w swych tęsknicach
 [Jęcze]ć, wołać, skarżyć⁷⁸⁶ po ulicach.
 [Bom s]ie w rynku barzo omyliła
 [Wszy]tkę tam swą nadzieję⁷⁸⁷ straciła.
 [Byli] ludzie, którzy prawdę znali,
 [Ci mie z]awsze miłą matką zwali,
 [A g]dym przyszła na tę sprawę płochą,
 [Zdał]am się wszem⁷⁸⁸ niewdzięczną macochą.
 [...]sz też czią na świecie byli,
 [...] jedno⁷⁸⁹ w cnotach się ćwiczyli,
 [Mało] o swych pożytkoch⁷⁹⁰ wiedzieli,
 [Moj]e dobro za wieczny skarb mieli.
 [...] ich mężni ludzie bali,
 [W wiel]kich sławach za swych czasów stali,
 [A ich] sprawy po świecie⁷⁹¹ słyęły,
 [A boga]ctwa zewsząd im płynęły.
 [...] a osobną rozkosz mają,
 [Iż, gdzie] mogą, tu mie⁷⁹² rozciągają.
 [Czynią] sobie rozliczne pożytki,
 [...]ając inne rzeczy wszytki.
 [Ale kto] zna krotkość wieku swego,
 [A oz]naki upadu przyszęgo,
 [Widzi] jawnie, iż źle czyni duszy,

⁷⁷⁶*Rzeczpospolita (...)* *Ku temu, co czedł* — Dwie ostatnie części dzieła: monolog uosobionej Rzeczpospolitej i końcowy zwrot do czytelnika nie zachowały się w całości. Jedyny ocalały egzemplarz pełnego wydania utworu Mikołaja Reja (wydany w Krakowie przez Macieja Szarffenberka w 1543 r., stanowiący własność biblioteki hr. Potockich w Krakowie, mieszczącej się niegdyś w domu „pod Baranami”, sygnatura biblioteczna A. 1014) jest od tego miejsca uszkodzony. Poprzedni badacze: Ambroży Grabowski, który w 1838 roku sporządził ręczny odpis tekstu, oraz Roman Zawiliński, redaktor wydania źródłowego dla niniejszej edycji, postarali się o dopełnienie tekstu tam, gdzie to było możliwe. Uzupełnienia te zostały ujęte w nawias kwadratowy; tam, gdzie brakuje tekstu, a nie sposób go uzupełnić, wstawiono wielokropek w nawiasie kwadratowym. [przypis edytorski]

⁷⁷⁷*jedno* (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

⁷⁷⁸*znajdzieli* (daw.) — konstrukcja z partykułą -li: czy znajdzie. [przypis edytorski]

⁷⁷⁹*mie* — daw. mię; dziś: mnie. [przypis edytorski]

⁷⁸⁰*wždy* (daw.) — przecież, w końcu. [przypis edytorski]

⁷⁸¹*mie* — daw. mię; dziś: mnie. [przypis edytorski]

⁷⁸²*wszytcy* (daw.) — dziś: wszyscy. [przypis edytorski]

⁷⁸³*niestotyż* — dziś: niestetyż; niestety. [przypis edytorski]

⁷⁸⁴*mie* — daw. mię; dziś: mnie. [przypis edytorski]

⁷⁸⁵*jedno* (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

⁷⁸⁶*skarżyć* (daw.) — skarżyć się. [przypis edytorski]

⁷⁸⁷*wszytkę tam swą nadzieję straciła* (daw.) — straciłam tam całą swą nadzieję. [przypis edytorski]

⁷⁸⁸*wszem* (daw.) — wszystkim. [przypis edytorski]

⁷⁸⁹*jedno* (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

⁷⁹⁰*pożytkoch* (daw.) — forma Msc.Im, dziś popr.: o pożytkach. [przypis edytorski]

⁷⁹¹*po świecie* (daw.) — po świecie. [przypis edytorski]

⁷⁹²*mie* — daw. mię; dziś: mnie. [przypis edytorski]

[Przed]się sobie jednak dobrze tuszy⁷⁹³.
 [...]ie sie wszytcy w to wdali,
 [W rozkoszach wieczne dobro obrali,
 [Nie bacząc, że ty⁷⁹⁴ krotkie⁷⁹⁵ rozkoszy⁷⁹⁶
 [Jem (...)] i razem szczęście z czasem spłoszy.
 Prawie⁷⁹⁷ według zakonu bożego
 Patrzmy swego, nic nam do cudzego.
 Ano na nasze ze wszech stron ćchają⁷⁹⁸,
 Za nic sobie ty⁷⁹⁹ ustawy mają.
 Lecz cóż po tym, chocia wszytcy widzą,
 Iż chocia źle, przedsie sie nie wstydzą,
 Upad⁸⁰⁰ bliski a gniew boski baczą,
 Przedsie jednak bujno na to skaczą.
 Zaż⁸⁰¹ sie u nas wżdy kto w sprawach ćwic[zy?]
 Snać⁸⁰² to rycerz, kto więcej naliczy,
 A gdzie sobie hojniej nalewają,
 Tu każdego za hetmana mają.
 Albo owi w naszym prawie mistrze
 Są dziś u nas za zacne rotmistrze,
 Każdy buja, by ludzi poraził,
 Żeby komu sprawiedliwość skaził.
 Cóż mnie potym, ubogiej sierocie,
 Widzę ludzi w rozkoszach a w zł[ocie]
 Widzę, iż zwonice⁸⁰³ odzierają
 Zawždy, gdy ten kościół pobijają.
 Ano to snać nie spora robotą,
 Gdy dziurawe w onem płocie wrota,
 A prawie sie snać z rozumem mija,
 Kto jedno drze, a drugie pobija.
 A tak, proszę, pomni na to każdy,
 Iż za czasem wszytko⁸⁰⁴ ginie zawždy⁸⁰⁵,
 A iż skokiem prętkość wieku bieży,
 W tem sie kochaj, co czynić należy.
 [A bac]zyszli, iż cię szczęście wzniosło⁸⁰⁶,
 [Mą]drze pływaj a dzierz sie za wiosło,
 [Bo] nie wzwiesz⁸⁰⁷, gdyć sie łodzia⁸⁰⁸ zachwieje,
 Ochyniesz⁸⁰⁹ sie iście⁸¹⁰ bez nadzieje⁸¹¹.
 [Bo jest]li⁸¹² cie Bóg na to przelożył,
 [Aby] przez cię w ludzoch sprawę mnożył,

⁷⁹³tuszyć (daw.) — mieć nadzieję, spodziewać się. [przypis edytorski]

⁷⁹⁴ty (daw.) — dziś: te. [przypis edytorski]

⁷⁹⁵krotkie (daw.) — dziś: krótkie. [przypis edytorski]

⁷⁹⁶rozkoszy (daw.) — forma B.Im, dziś popr.: rozkosze. [przypis edytorski]

⁷⁹⁷prawie (daw.) — prawdziwie. [przypis edytorski]

⁷⁹⁸ćchąć (daw.) — uderzać, niszczyć, psuć; dźgać. [przypis edytorski]

⁷⁹⁹ty (daw.) — dziś: te. [przypis edytorski]

⁸⁰⁰upad (daw.) — upadek. [przypis edytorski]

⁸⁰¹zaż sie (...) ćwicz (daw.) — zaliż sie ćwicz; czy sie ćwicz. [przypis edytorski]

⁸⁰²snać a. snadź (daw.) — wszak, przecież. [przypis edytorski]

⁸⁰³zwonice (daw.) — dzwonnica. [przypis edytorski]

⁸⁰⁴wszytko (daw.) — wszystko. [przypis edytorski]

⁸⁰⁵zawždy (daw.) — zawsze. [przypis edytorski]

⁸⁰⁶a baczyszli, iż cię szczęście wzniosło (daw.) — konstrukcja z partykułą -li: a jeśli uważasz (zauważysz), że cię szczęście wzniosło. [przypis edytorski]

⁸⁰⁷nie wzwiesz (daw.) — nie dowiesz się. [przypis edytorski]

⁸⁰⁸łodzia (daw.) — łódź. [przypis edytorski]

⁸⁰⁹ochynąć się (daw.) — popaść w niebezpieczeństwo. [przypis edytorski]

⁸¹⁰iście — rzeczywiście, naprawdę. [przypis edytorski]

⁸¹¹bez nadzieje (daw.) — dziś: bez nadziei. [przypis edytorski]

⁸¹²jestli (daw.) — jeśli. [przypis edytorski]

Zawsze bądźże wdy pilen⁸¹³ urzędu,
 [A uk] racaj kędy mozesz błędu.
 [Bacz]yszli, iż źle wnetrzny rząd stoi,
 [Jest]li sie też nieprzyjaciel stroi⁸¹⁴,
 [Czy]ń, co słusze⁸¹⁵, a niefolguj⁸¹⁶ sobie,
 [Bo]ć sie hojniej to nagrodi tobie.
 [Za] żywota używiesz⁸¹⁷ pokoja,
 [Sła]wa wiecznie będzie stała twoja,
 [A wi]elki skarb po sobie zostawisz,
 [Gdy p]otomkom co dobrego sprawisz.
 [...]ojdą u Boga przysługi,
 [I będ]ziesz miał żywot sławny długi,
 [Nie m]yśl na to doczesne zbieranie,
 [Wie B]óg kto w niem będzie miał kochanie.
 [Wszyt]k o sie więc to marnie rozchodzi,
 [Jedn]o cnota, ta w dział nie przychodzi,
 [A s]nać ten swój stan nalepiej sprawi,
 [Kt]o ją po sobie w skarbie zostawi.
 [A ta]k proszę, abyście baczyli
 [O]cz⁸¹⁸ mamy przydź⁸¹⁹ wszytcy w krótkiej [chwili].
 [A] wszakeśmy nie Żydowie sobie,
 Pomoż ty mnie, ja, co mogę, tobie.

KU TEMU, CO CZEDŁ⁸²⁰

Mój towarzyszu, jestliżes⁸²¹ to już czedł,
 A iżeś co nietrefnego⁸²² naszedł⁸²³,
 Iżby cie wdy po części ruszyło,
 Proszę, abyć nic nad myśl nie było.
 Wszak są różno przełożone stany,
 W każdym wielką zacność w ludziach [znamy],
 Ale gdy też kto z miary wykroczy,
 Nie źle by mu prawdę rzec i w oczy.
 Bo acz rozum z człowiekiem sie rodzi,
 Lecz snadź⁸²⁴ go więcej z ćwiczenia pr[zychodzi],
 A iż dziwnie w ludziach różne sprawy,
 Przy lepszych stać, to jest rozum pra[wy].
 Bo cożkolwiek sie na świecie dzieje,
 Ze wszego sie krótkość czasu śmieje.
 Sama cnota, ta zawsze dworstwa m[a]
 I po śmierci z siebie szydzić nie da.
 A tak i ty miej na to baczenie,
 Iż jest różne w ludziach⁸²⁵ przyro[dzenie⁸²⁶],
 A rozlicznie ludzkie sprawy rząd[zi —]
 Cnoty sie dzierz, tać nigdy n[ie błądzi].

⁸¹³pilen (daw.) — dziś: pilny. [przypis edytorski]

⁸¹⁴stroić się — tu: zbroić się. [przypis edytorski]

⁸¹⁵co słusze (daw.) — co wypada; co jest obowiązkiem. [przypis edytorski]

⁸¹⁶niefolguj (daw.) — dziś popr. ortografia: nie folguj; folgować sobie: pozwalać sobie. [przypis edytorski]

⁸¹⁷używiesz (daw.) — dziś: użyjesz. [przypis edytorski]

⁸¹⁸ocz (daw.) — o co. [przypis edytorski]

⁸¹⁹ocz mamy przydź (daw.) — do czego mamy przyjść; co się z nami stanie. [przypis edytorski]

⁸²⁰czedł (daw. forma) — czytał; od daw. czyść: czytać, liczyć. [przypis edytorski]

⁸²¹jestliżes (...) czedł (daw.) — jeśli czytałeś. [przypis edytorski]

⁸²²nietrefny (daw.) — niewłaściwy; mniej stosowny. [przypis edytorski]

⁸²³naszedł (daw.) — od: najść: znaleźć. [przypis edytorski]

⁸²⁴snadź (daw.) — przecież, wszak. [przypis edytorski]

⁸²⁵w ludziach (daw. forma) — w ludziach. [przypis edytorski]

⁸²⁶przyrodzenie (daw.) — natura, wrodzone cechy. [przypis edytorski]

Ten utwór nie jest objęty majątkowym prawem autorskim i znajduje się w domenie publicznej, co oznacza że możesz go swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać. Jeśli utwór opatrzony jest dodatkowymi materiałami (przypisy, motywy literackie etc.), które podlegają prawu autorskiemu, to te dodatkowe materiały udostępnione są na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach 3.0 PL.

Źródło: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/krotka-rozprawa-miedzy-trzemi-osobami>

Tekst opracowany na podstawie: Mikołaja Reja z Nagłowic Krótka rozprawa między trzema osobami panem, wójtem a plebanem, 1543, wyd. Roman Zawiliński, Wydawnictwa Akademii Umiejętności w Krakowie, Biblioteka Pisarzy Polskich, Kraków 1892

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja cyfrowa wykonana przez Bibliotekę Narodową z egzemplarza pochodzącego ze zbiorów BN.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Sekuła, Marta Niedziałkowska.

Okładka na podstawie: benuski@Flickr, CC BY-SA 2.0

ISBN 978-83-288-0787-7

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przeznacz 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Pomóż uwolnić konkretną książkę, wspierając **zbiórkę na stronie wolnelektury.pl**.

Przeznacz darowiznę na konto: **szczegóły na stronie Fundacji**.